B. P. HASDEU

OPERE

IV

Ediție critică de
STANCU ILIN
și
I. OPRIȘAN

DRAMATURGIA

ACADEMIA ROMÂNĂ
FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU"
București • 2003

Redactor: DACIANA VLĂDOIU
Tehnoredactor: VASILE CIUCĂ

CARTEA A APĂRUT CU SPRIJINUL
MINISTERULUI CULTURII ŞI AL CULTELOR

ISBN 973-7934-07-5

DIN VOLUME

RĂZVAN ȘI VIDRA

POEMĂ DRAMATICĂ ÎN CINCI CÂNTURI

Mărirea deșartă și iubirea de argint, acestea sunt neşte neputinţe iuţi ale sufletului...

MITROP. TEOFIL, *Cazania*, 1644

DEDICAŢIUNE

Soţiei mele
IULIA PETRICEICU-HASDEU

Cumplita sărăcie ş-invidia vicleană
Danţau în jurul meu:
În inimă durere, şi-o lacrimă pe geană,
Şi-n piept suspinul greu!

Tu însă, ca o lampă rămasă mângâiere
Când faclele s-au stins,
Cu-o rază de iubire sorbeai acea durere,
Secai amarul plâns!

Suspinul singur numai îmi sta mereu în cale:
Oftam făr' să voiesc,
Ca umbrele, ce-n faţa luminei matinale
De noapte ne-amintesc!

În zilele acelea de sumbră poezie,
Cu-o mână-n mâna ta,
Am scris această dramă, ce-n viaţă-mi o să fie
Ca floarea „nu m-uita"!

În stalactit se-ncheagă o undă, picurată
P-o stâncă nencetat:
Aşa oftarea-mi lungă aice-i închegată
Suspin cristalizat!

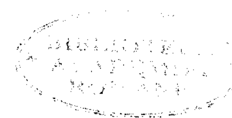
Mânia mizantroapă a omului în goană,
Sarcasmul infernal,

Le vezi în astă carte, înfipte-ntr-o icoană
Cu vârful de pumnal!

Şi cui să-nchin eu oare, când timpul se răzbună,
Ecoul amorţit
Din nemilosul viscol pe care împreună
Atunci l-am resimţit?

O tu, ce chiar suspinul îl împărţeai cu mine,
Făcându-l mai uşor:
Tăiai oftarea-ntreagă în două mici suspine,
Unite prin amor!...

B.P.H.

CÂNTUL I

UN ROB PENTR-UN GALBEN

„În Moldova au cei mici despre cei mari acest obicei de pier fără judeţ, fără vină, şi fără samă. Singuri cei mari judecători, singuri pârâşi şi singuri plinitori legii. Şi de acest obicei Moldova nu scapă..."
URECHE, sub anul 1564

FEŢELE:

RĂZVAN, ţigan dezrobit
SBIEREA, boier bătrân
TĂNASE, cerşitor
BAŞOTĂ, mare vătav
DASCĂLUL
TÂRGOVEAŢA I
TÂRGOVEAŢA II
TÂRGOVEAŢA III
TÂRGOVEAŢA IV
TÂRGOVEŢUL I
TÂRGOVEŢUL II
TÂRGOVEŢUL III
FATA I
FATA II
SLUJITORII de la vătăvie

O piaţă în Iaşi, în fund o biserică, mai încoace o piatră, în laturi case.

TĂNASE
(şezând pe piatră)

Miluieşte-mă, jupâne! Dumnezeu va da-nzecit
Sufletelor ce se-ndură de-un sărman nenorocit!

SBIEREA
(oprindu-se în drum)

Cum? Ce spui? La sută mia? O camătă minunată!
De-ar fi astfel, toată starea-mi eu ți-aș da-o chiar îndată...
Să știi însă că dând una, n-o mai vezi, n-o mai găsești...

TĂNASE
(sculându-se)

Miluiește-mă, jupâne, cu ce singur socotești!
Ș-un bănuț o să-mi ajungă... Iată, de trei zile-n gură
N-am luat un pic de pâine, n-am avut o fărmitură...

SBIEREA

De trei zile? Ce minciună!... Ș-apoi cine-i vinovat?
Pentru mine e totuna, de-ai mâncat sau n-ai mâncat...
Un bănuț! Cum nu! E lesne!... Bănișorii nu s-aruncă.
Decât cerșitor, mai bine ia toporul și la muncă.

(Răzvan se arată în fund și se oprește din dosul lui Sbierea.)

TĂNASE

Vai, jupâne! vai, jupâne!... Nu cerșește un român,
Nu cerșește cât mai are un pai de nădejde-n sân!
Nici eu nu cerșeam, jupâne, pe când aveam vitișoare,
Ș-un pământ cât trage plugul, ș-o prispuliță la soare;
Dar vecinii, din rea pismă, la judecată m-au tras,
Ș-acum iată-mă-s, jupâne, gol pe poduri am rămas!...
Copilașii plâng de foame...

SBIEREA

Copilașii!...Vrea să zică
Tu ești un nebun de frunte? După ce n-ai chiar nemică,
Te mai apuci de prăsilă... Auzi! Îi trebui copii!
Un neam de netoți... Dă-mi pac e! Ducă-se pe la pustii!...

TĂNASE
(așezându-se)

Of, of, of!... Și tu, jupâne, o să dai de vreo ispită!

(Sbierea face trei cruci mari denaintea bisericii și se depărtează, fără a băga de seamă că i-a căzut o pungă din chimir.)

RĂZVAN

Așa cruci evlavioase, așa fața răstignită,
Așa-nchinăciuni plecate, până la brâu și mai jos,
Nu făcea nici Sfântul Petre, nici însuși Domnul Hristos!...
Bre! Jupânul ăsta crede că drept la rai o să meargă,
Pe când dracii după dânsul cu limba scoasă aleargă!...

(Face câțiva pași și ridică de jos punga.)

Aoleu! O punguliță!... Ba-i un săculeț cam greu!...
Îl va fi pierdut boierul cel cu zor de Dumnezeu...
Măi, oprește-te, jupâne!... Stăi, jupâne, de m-ascultă!...

SBIEREA
(din afară)

La naiba! Ți-am spus o dată că nu-mi place vorbă multă!
Un singur pas nu poți face făr' să dai de vrun calic!...
Fugi! N-am bani! N-am o groșiță! N-am nemic, nemic, nemic!

RĂZVAN

Nemic n-are săracuțul! Așa zice!... Prin urmare,
Omul neputând să piarză lucrul ce nu-l are,
Punga nu-i a lui. Atuncea... fie dar a cui o vrea,
De vreme ce toată lumea mi se leapădă de ea...

(Numără: „Unu... cinci... opt...")

Douăzeci, şi toţi cu găuri! Parc-ar fi să-mi povestească
Cum se dezmierdau, sărmanii, în salba sărbătorească,
Pe-un grumaz de ţărăncuţă, grăsuliu şi răsfăţat,
Pân'ce gheara ciocoimii din carne i-au înhăţat!...
De-ar avea banii o limbă, lucrurile ce ne-ar spune
Pe mulţi albi i-ar face negri, ca cel mai negru tăciune...
Nu! Eu nu vreau astă pungă!... Şi chiar foame de mi-ar fi,
Pâinea astfel cumpărată mă tem că m-ar otrăvi!...
Moşule!

TĂNASE

Ce vrei?

RĂZVAN

Jupânul nu ţi-a dat lescaie frântă?
Uite! Eu îţi dau o pungă... Scoală, moşule, şi cântă!

TĂNASE

De la un ţigan pomană?

RĂZVAN

Dec! Şi totuşi pe boier,
De-ţi da o scârbă de-aramă, tu l-ai fi urcat în cer?

TĂNASE

E român, oricum...

RĂZVAN

Jupânul e român? Vai, ce ocară!
Te-nşeli, moşule! El este piatră, lemn, strigoi sau fiară,
Dar numai român nu-l cheamă, că mult mai român sunt eu!...
Nu căta că-ţi pare searbăd şi pârlit obrazul meu!...
Că nici noaptea nu-i bălană, dar pământul odihneşte;
Că şi pâinea de secară este neagră, dar hrăneşte!
Ş-apoi, moşule, eu unul nu-s ţigan de rând, mă jur.

Nu, nu, crede-mă. În pieptu-mi bate suflet de vultur.
Măiculiţa fu româncă...

TĂNASE

Moldoveancă?

RĂZVAN

Se-nţelege.

TĂNASE

Moldoveancă? Ce-auz, Doamne! Dar asta-i o fărădelege:
Unde s-au aflat
Că s-a-mpreunat
Corbi cu turturele
Şerpi cu floricele,
Urşi cu căprioare
Şi norii cu soare? ...
O porumbiţă să-ndure un bărbat cioroi...

RĂZVAN

Taci, măi!
Că simţesc cum intră-n mine şaptezeci de năbădăi!...
N-atinge ţărâna mamei, că nu mai ştiu ce-o să fie!
Mi se-ntâmplă multe pozne, când sunt cuprins de mânie.
Eu nu-s ţigan... ţi-am mai spus-o!... Nu mă mai tot zăpăci!...
Mai pe scurt, na, iată banii!... Pleacă dracului de-aci!

TĂNASE

De la un şerb nu voi cere, nu voi lua niciodată:
Ursita-mi e neferice, dar a ta-i chiar blestemată.
De mi-ar fi să mor de foame, mâna mea n-o voi păta,
Primind milă dintr-o mână, care... nici ea nu-i a ta!

RĂZVAN

Eu şerb? dar bată-te focu, mitropolitul Năstase
Nu ştii oare că la moarte-i pe toţi robii săi iertase?...
Singurul vlădică-n lume, sau cel puţin la români,
Care nu voia ca fraţii să fie slugi şi stăpâni,
Fiind tot un os ş-o carne... Aşa scris-au în diată,
Poruncind să plece slobozi toţi ţiganii săi deodată;
Toţi, moşule, pân' la unul, bărbaţi, copii şi muieri...
S-a spart lanţul! De-atunci, iată, două ierni şi două veri
Eu zbor în stânga şi-n dreapta, ca voioasa ciocârlie
Pe care n-o mai popreşte ferecata colivie.

TĂNASE

Eşti ţigan pe jumătate, nu eşti rob...

RĂZVAN

Asta-i nemic.
Mai este ceva. Văzut-ai?...

TĂNASE

Ce?

RĂZVAN

Un ţigan grămătic?

TĂNASE

Grămătic? nu!... nu, băiete... N-am văzut, căci nu se vede,
Şi chiar de-aş vedea cu ochii, pare-mi-se că n-aş crede.

RĂZVAN

Ţiganii sunt tot ce-ţi place; şelari, fierari, potcovari...

TĂNASE

Calăi...

RĂZVAN

Adecă, nu-i vorbă, nici calăii nu sunt rari!
Dar grămătici, ba... Ei bine! Numai singur eu supt soare,
Dintre mii de ţigănime, ştiut-am să-nvăţ scrisoare,
Sârbească şi românească, încât ajunsei de mic
În casa mitropoliei cel mai isteţ grămătic...
Grămătic, moşule dragă!... Acuma ia dară banii,
Şi te rog a nu mă pune într-un hal cu toţi ţiganii...

TĂNASE

Dar aceşti bani, măi băiete, vor fi un lucru... furat.

RĂZVAN

Aşa-i! Tocmai! Ai dreptate! Ai vorbit adevărat!
Toţi banii din ţara noastră poartă, moşule, pe sine
Semnul furilor ce-i pradă, printre lacrimi şi suspine,
De la noi, de la opincă, de la omul cel sărman,
Ş-apoi nu vor să ne-arunce în obraz un gologan!
Zburători ce sug în umbră! Javre, moşule, de-acelea
La cari omenească-ţi pare numai faţa, numai pielea,
Iar sufletul pe dobândă fu luat de la Satan,
Cu tocmeală să se-ntoarcă mai murdar şi mai viclean!

TĂNASE

Bine, bine spui, băiete!...

RĂZVAN

Lucru furat! ai dreptate!
Însă n-oi fi eu acela care va prăda pe-un frate!
Mama, buna măiculiţă, din mormânt ar tresări,
De-ar şti că-n pieptu-mi se mişcă păcatul de-a tâlhări!...
Dar la naiba frunza verde! Ce să mai tocăm degeabă?

Iată banii, mulţumeşte, du-te, caută-ţi de treabă!
Află, moşule, atâta: fie banii chiar furaţi,
Copilaşii tăi te-aşteaptă fără pită şi-nsetaţi!...

TĂNASE
(luând punga şi sculându-se)

Bogdaproste, măi băiete!... Bogdaproste! Rău îmi pare
Ca să văz o lighioană cu-n suflet atât de mare!
De-ai fi român, cale-vale! Dar ţigan, păcat! păcat!
Tat'tău o fi fost, băiete, o groază de blăstămat
De-au întortocheat pe mă-ta în linguşirile lui...
Multe dragostea mai face pe faţa pământului!
E curat un fel de boală, ce de noi când se lipeşte,
Pe român mi-l ţigăneşte, pe ţigan mi-l româneşte,
Toate lucrurile-n lume cu susul le pune-n jos:
Îngerul urât se pare, Ucigă-l-crucea frumos!...
Dar eram să uit, băiete, de-a te-ntreba cum te cheamă?

RĂZVAN

Pe mine Răzvan... Smaranda chema pe drăguţa mamă;
Muri an... ba nu! trăieşte! trăieşte-n cugetul meu,
Şi va trăi totdauna, până voi trăi şi eu!...

TĂNASE

Dumnezeu să mi-te-ajute, precum tu m-ajuţi pe mine;
Zilele tale să curgă tot zile lungi şi senine;
Iar nevoia să doboare pe-oricine-ţi va fi duşman!...
Rămâi sănătos, băiete!... Ce păcat că eşti ţigan!...
(Pleacă murmurând: „Răzvan, Răzvan, Răzvan..." apoi se întoarce.)
Ştii ce? Mi-am luat de samă... Nu-mi trebuie punga-ntreagă.
Mi-ajunge ş-un singur galben, zău aşa, Răzvane dragă!
Mai sunt mulţi săraci, băiete, şi eu n-aş vrea de prisos,
Pe când se zbucium ă fraţii, simţind cuţitul la os!
(Scoţând punga.)
Na!...

RĂZVAN

Dar, moşule...

TĂNASE

Ascultă, nu mai face vorbă lungă!
Mai împarte tu ş-altora pâine din această pungă.
(Ia un galbăn şi dă sacul lui Răzvan.)
Fă pe gândul meu, căci altfel, zău, nu primesc nici un ban...
Acuma, mă duc, băiete... Mare păcat că-i ţigan!...
(Iese.)

RĂZVAN

Bietul om!... Ce fudulie! Ce vorbe late! Ce toană!
Cineva, privind, l-ar crede că-i un împărat în goană!
Ce despreţ! D-abia ne vede... Taica lui n-a fost ţigan!...
(Se uită în jur cu pază, apoi scoate din sân o hârtie.)
Lumea-şi bate joc de mine! Râde lumea de Răzvan!...
O să râz şi eu de lume... Da, vom râde fiecare:
Ea de mine cu trufie, eu de dânsa cu turbare!...
(Lipeşte hârtia pe un stâlp şi iese, pe când uşa bisericii se deschide, venind mai mulţi, dintre cari dascălul se opreşte lângă hârtie, iar ceilalţi se grămădesc.)

TÂRGOVEAŢA I

Uf! Nu mai stau pe picioare de necăjită de sunt!
Zău, nu-i prea bună zăbava, fie locul cât de sfânt.
Părinţelul Agaftanghel ar fi un preot cu minte,
Dar lungeşte, vai!... Te face să fugi chiar de cele sfinte.

TÂRGOVEAŢA II

E mai deştept popa Tacu de la Sfântul Nicolai;
În două vorbe ţi-arată calea-n iad şi calea-n rai,
Ş-apoi îţi zice: alege-ţi! – şi-ntr-o suflare sfârşeşte;
De-ţi place iadul sau raiul, cum vrei, el nu te sileşte...
(Dascălul, stând lângă hârtie, începe a râde cu hohot.)

TÂRGOVEŢUL

Dar tu ce râzi, măi fârtate, singur, chiar ca un smintit?
Te ştiam om de ispravă! Doară n-ai înnebunit?
Spune, ce scrie pe-acolo?

TÂRGOVEŢELE

Cine scrie şi cum scrie?

TÂRGOVEŢUL II

Nu cumva iarăşi vr-un cântec, rânjind de biata Domnie?

TÂRGOVEŢUL III

Sau poate vro păcăleală, pe vornici? pe logofeţi?

DASCĂLUL

Ἔγνων, ἀνέγνων, κατέγνων: neşte cai verzi pe păreţi!...

TÂRGOVEŢUL I

Eşti nerod, şi pace bună! Eu nu-s cărturar ca tine.

TÂRGOVEŢUL II

Nici eu!

TÂRGOVEŢUL III

Nici eu!

TOŢI

Chiar nici unul!...

DASCĂLUL

Aşa să fie!

TOŢI

Vezi bine!

DASCĂLUL

Vai de ţară!

TÂRGOVEŢUL I

Tu citeşte!

TÂRGOVEŢUL II

Eşti dascăl!

TÂRGOVEŢUL III

E treaba ta!

TÂRGOVEAŢA I

Curând! curând!

TÂRGOVEAŢA II

Zi odată!

CELELALTE

Nu mai putem aştepta!

DASCĂLUL

Fiindcă voi nu ştiţi carte...

TOŢI

Ei bine?

DASCĂLUL

Dar faceți gură...

TOȚI

Ei bine?

DASCĂLUL

Căci, din păcate, a românului făptură
Este...

TOȚI

Ei bine?

DASCĂLUL

Să zbiere cu câtu-i mai nătărău...

TOȚI

Ei bine?

DASCĂLUL

De voi mi-e milă...

TOȚI

Ei bine?

DASCĂLUL

Voi citi eu.

TÂRGOVEȚUL I

Citește!

TÂRGOVEȚUL II

Da! Da!

TÂRGOVEȚUL III

Începe!

TÂRGOVEȚELE

Ascultare! Ascultare!

TÂRGOVEȚUL I

Eu port bumbac în ureche. Ridică-ți glasul mai tare...

TÂRGOVEȚUL II

Dar nu răcni, că pe mine mă cam supără la cap...

TÂRGOVEȚUL III

Mai în sfârșit, hai odată, mișcă-ți barba cea de țap!

DASCĂLUL
(citește)

Frunză verde de negară!
De când domnește în țară
Petru Vodă șchiop și slut,
De râs țara s-a făcut!...

TOȚI

De râs țara s-a făcut! Da, da, da!
Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

TÂRGOVEAȚA I

Petru Vodă șchiopătează, dar nu-i slut!

TÂRGOVEAŢA II

Nu, nu, nu este!
Ba-i chiar frumuşel la faţă ca Fătul cel din poveste!

TÂRGOVEŢII

Tăceţi, gâştelor, odată!

TÂRGOVEŢELE

Auzi, obraznici, mojici!

DASCĂLUL

Ori mă-ţi asculta, sau altfel mă duc şi vă las aici...

TÂRGOVEŢII

Ba nu... Citeşte! Citeşte!

TÂRGOVEŢELE

Noi gâşte? Noi?... Ce ocară!

TÂRGOVEŢUL I

Tăceţi sau plecaţi!

TÂRGOVEŢUL II

Fireşte!

TÂRGOVEŢUL IV

Da, da! Afară! Afară!

DASCĂLUL

Vreţi să m-ascultaţi odată?

TÂRGOVEŢUL I

Negreşit! Nu ne pricepi?

TÂRGOVEŢUL II

Citeşte! Haide! Tăcere!

TÂRGOVEŢUL III

Apoi dară ce nu-ncepi?

DASCĂLUL

Frunză verde de negară!
Vodă doarme în cămară
Iar boierii, tot furând,
Îşi fac trebile pe rând!

TOŢI

Îşi fac trebile pe rând! Da, da, da!
Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

DASCĂLUL

Frunză verde de negară!
Norodul plânge şi zbiară,
Dar în cer şi pe pământ
Nu-l aude nici un sfânt!

TOŢI

Nu-l aude nici un sfânt! Da, da, da!
Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

DASCĂLUL

Frunză verde de neg...

TÂRGOVEAŢA I
(întrerupând)

Haide! iarăşi frunză verde de negară?
Ce Doamne! Tot numai una? ... Ca şi când n-ar fi într-o vară
Feluri de feluri de frunze!

TÂRGOVEAŢA II

Viorele, rozmarini...

TÂRGOVEŢA III

Garofiţe, busuioace...

TÂRGOVEAŢA IV

Trandafiri, brânduşe...

TOATE

Crini...

TÂRGOVEŢUL I

Tăceţi odată, că-i pozna!

TÂRGOVEŢUL II

O să vă luăm la goană!

TÂRGOVEAŢA I

Auzit-ai, soro, vorbe!

TÂRGOVEŢUL III

Bre! Doar nu eşti o icoană?

TÂRGOVEAŢA II

Dar nici dumneata un vodă, ca să ne batjocoreşti!

DASCĂLUL

Vreţi să citesc mai departe? Nu vreţi?...

TOŢI

Ba da, să citeşti!

DASCĂLUL

Frunză verde de negară!
Decât un domn de ocară,
Iar boieri mişei şi hoţi,
Mai bine la dracu toţi!

TOŢI

Mai bine la dracu toţi! Da, da, da!
Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

TÂRGOVEŢUL I

Măi! Oare tocmai la dracu?... Să nu fie?... Ştii... Mai lasă...

TÂRGOVEŢUL II

Ba nu! Nicidecum! La dracu!

TÂRGOVEŢUL III

La dracu cei ce ne-apasă!

TÂRGOVEŢUL I

Fie şi la dracu, totuşi... vro vorbă mai cu papuci...
De pildă, la cel cu coadă şi cu coarne să te duci;
Se-nţelege că-i tot dracul, dar ocara-i mai cioplită...

DASCĂLUL

Aş! Cu coarne şi cu coadă poate să fie ş-o vită!
Mai bine dar drept la dracu!

TÂRGOVEŢUL II

Mai bine, pre legea mea!

MAI MULTE VOCI

Ho! Încet! Vine vătavul!

TÂRGOVEAŢA I

O să dăm de vro belea!...

(Se arată Başotă, înconjurat de slujitori.)

DASCĂLUL

Soseşte nenorocitul, tocmai când vorbeam de vite:
Se-ntâmplă, zău, câteodată cimilituri potrivite.

BAŞOTĂ

Oameni buni! Ce staţi aicea? Ce veste? Ce v-aţi oprit?
Cu ce scop?... A! o hârtie! Să vedem, ce s-a citit?

TÂRGOVEŢUL I

Va fi o carte domnească...

TÂRGOVEŢUL II

O cazanie...

TÂRGOVEŢUL III

O rugă...

BAŞOTĂ

Slujitori! Să fiţi cu pază, ca nici unul să nu fugă!
Parc-aş fi sigur că-i iarăşi vrun cântec neruşinat.

TÂRGOVEŢUL I

N-aş crede!

TÂRGOVEŢUL II

Nu-l mai citeşte!

TÂRGOVEŢUL III

Foarte rău ne-am încurcat...

BAŞOTĂ

(apropiindu-se de placard şi silabisind: „Frun... frunză... verde... de negară... de când... dom... dom... domneşte...")

Cum? Împotriva domniei? Împotriva stăpânirii?
Şi voi toţi sunteţi în gloată părtaşi ai nelegiuirii?
A! v-am prins, litfe spurcate! Vi-i dragă viaţa sau ba?
Să-mi spună dar adevărul, pe cine l-oi întreba!
(Apucă pe piept pe Târgoveţul I.)
Tu ai o faţă cam proastă: frunte jos, gură căscată,
Semnele cele mai bune de-o inimă nestricată...
Pune dar mâna pe cuget, ş-arată-mi cine l-a scris
Acest cântec ce cutează pe-un vodă să-l ia în râs?

TÂRGOVEŢUL I

Iartă-mi, jupân vătave... Măria ta şi stăpâne...
Eu nu ştiu chiar nemicuţă... de nu-i aşa, să fiu câne...
Eu am sosit acuşica... Sunt omul cel mai smerit...
Eu nu ştiu carte, jupâne... Nu eu, altul a citit...

(Răzvan, intrând pe nesimţite, se amestecă în gloată.)

BAŞOTĂ

A citit? Dar cine-anume? Care dintre toţi? Arată!

TÂRGOVEŢUL I
(arată pe Dascăl)

Acesta, jupân vătave...

BAŞOTĂ

A! Fiinţă blestemată!

DASCĂLUL

Da, da! Cam aşa, jupâne! Ce să zic? Eu am citit,
Dar nu cu voie vegheată: chiar dumnealor m-au poftit...
Cercetează-i şi-i întreabă... Nu sunt eu cel cu pricina.
A citi când nu te lasă, de! a cui să fie vina?

BAŞOTĂ

Oameni buni! Acuma dară, ca să văz ce-i de făcut,
Vă mai întreb, cum anume a citit acest limbut?

TÂRGOVEŢUL I

Curat pe moldovenie...

TÂRGOVEŢUL II

Negreşit! Cum se citeşte!

BAŞOTĂ

Drace! nu-i aci-ntrebarea. Eu ştiu că moldoveneşte,
Dar citit-a oare iute? Fără a se-nvălmăşa?
Resfirat? Limpede? Neted? Repede?

MAI MULŢI

Aşa! aşa!

BAŞOTĂ

Aşa-i, hoţule?... Ei bine! Acuma ce-mi vei răspunde?

DASCĂLUL

Hoţ! Γνῶθι σαυτὸν, jupâne. Eu nu doresc a m-ascunde.
Citit-am cum este rostul; vezi bine că nu-n zădar
Am tot învăţat la buche. Sunt dascăl! Sunt cărturar!

BAŞOTĂ

Ticălosule! Cum, Doamne, nu ţi-e greu, nu ţi-e ruşine
Să-mi spui mie la palavre, când vorbeşti tocmai cu mine?...
Eu! cu vătavul cel mare, mă-nţelegi tu cine-s eu?
Mâna dreaptă a lui hatman, carele la rândul său
Este şi el mâna dreaptă a lui vodă... Prin urmare,
Vreau să-ţi spui, cap făr' de crieri! că eu, vătavul cel mare,
N-aş putea citi prea iute ceea ce alţii au scris.
Ş-apoi tu! tu s-o poţi face? Ar fi un lucru de râs!
Un dăscălaş, o nemică, tu să mă-ntreci chiar pe mine?
Aceasta-i peste putinţă! Aceasta nu se cuvine!...
Deci, judecata ţi-e scurtă, fiind foarte-nvederat,
Că cine-i foarte obraznic este foarte vinovat.
Tu ai scris cântecul ăsta! Te cunoşti după sprânceană:
Un nas ascuţit de vulpe, o bărbiuţă vicleană,
Ochi mici şi buză subţire... chiar un chip de fariseu!
Vezi că te-am ghicit? Pe mine nu mă-nşeli tu, fătul meu!...
Slujitorilor, luaţi-l! E bun de spânzurătoare!

RĂZVAN

Mai staţi! De ce-i aşa pripă? Turci, tătari sunteţi voi oare
De săriţi dintr-o năvală grabnic a ne spânzura?

Jupân vătav, mână dreaptă! Mă rog nu te supăra!
Să fie oare cu cale, în țara moldovenească,
A omorî pentr-un cântec o ființă omenească?

BAŞOTĂ

Țigan! Cioară! Faraoane!

RĂZVAN

Fie toate cum vei vra,
Dar pe bietul om, jupâne, iartă-l, nu-l mai spânzura!
El nu-i faraon, nu-i cioară; e român, îți este frate...

TÂRGOVEȚII

Are dreptate țiganul! Țiganul are dreptate!

BAŞOTĂ

O să-l învăț eu îndată! Să mă-nfrunte ş-un netot?
Băieți! Pe-amândoi luați-i! Spânzurați-i bot la bot!

RĂZVAN

Zău? Ce spui? Aşa-i povestea? De minune! Foarte bine...
Atunci lăsați-l pe dascăl şi luați-mă pe mine;
El nu-i vinovat, sărmanul; cântecul făcut-am eu;
L-am scris, l-am lipit şi pace! De nu-i bun, îmi pare rău...
Ce priviți aşa la mine? Doară nu-s o arătare...

MAI MULȚI

Tu ai scris?

RĂZVAN

Chiar eu, fireşte.

BAŞOTĂ

Lucru vrednic de mirare.
Un țigan să scrie stihuri, n-aş fi crezut-o... Ce-i drept,
Mutra-i oarecum arată suflet ager şi deştept...
Vrea să zică, ş-acea doină din săptămâna trecută...?

RĂZVAN

Frunză verde magheran,
Logofătul e viclean...
Da, da, jupâne vătave! Tot de mine e făcută...

TOȚI

Bre!

BAŞOTĂ

Ciudat! Să ştie carte o jivină de țigan!

RĂZVAN

Ba poate că-ntrec, jupâne, pe mulți boieri din Divan...

BAŞOTĂ

Slujitori! lăsați pe dascăl, măcar că eu cu arcanul
Pe toți dascălii i-aş prinde ş-aş spânzura cu toptanul;
Căci ei răzvrătesc norodul, ei învață pe cei mulți
C-ar trebui ca boierii să umble goi şi desculți;
Şi chiar ăst țigan n-ar merge astăzi la spânzurătoare
De n-ar fi fost nici un dascăl ca să-l pună la scrisoare...
Cată dar, dascăle, cată! Scăpat-ai cum ai scăpat,
Dar păzeşte-te de dracul, c-o să dai de vrun păcat!...
Acuma tu, faraoane, răspunde-mi dar docamdată,
De ce te-apuci tu d-o treabă oprită şi neiertată?
O faci oare de la tine? sau cineva ți-o fi spus?

RĂZVAN

Apoi, de, jupân vătave, Stan e jos şi Oprea-i sus!
Dumneata mereu ne spânzuri, ş-astfel trăieşti boiereşte;
Eu fac doine şi doiniţe, ca să-mi petrec ţigăneşte;
Fiecare cu ce poate!... Nu-i dat dreptul orişicui
Să pună-n ştreang omenirea în mijlocul târgului!...
Ş-apoi acest drept, jupâne, dacă mi s-ar da şi mie,
Eu n-aş omorî nici unul, ca să pot ierta o mie.

BAŞOTĂ
(surâzând)

Şiret ţigan!... Dar nu-i lesne a scăpa pe-un osândit!
Fapta ce tu ai făcut-o e un lucru de gândit.
A necinsti cârmuirea, a batjocorit Divanul,
Poate numai doară Vodă, sau Măria sa sultanul...
Totuşi, dragul meu, o lege, un vechi şi sfânt obicei,
Te-ar scoate din gura morţii... Eşti însurat sau holtei?

RĂZVAN

Ba nu-s însurat, jupâne...

BAŞOTĂ

Mare noroc! Eşti ferice!
Ai putea să scapi cu zile... În pravila ţării zice
Cum că de-osândă se iartă pe cine-l ia de bărbat
O copilă, o fecioară, un suflet nevinovat...
Aşa-i obiceiul nostru, datina cea strămoşească.
Acuma rămâne numai vro fată să se găsească...
(Către târgoveţe.)
Printre voi nu este oare?

FATA I

Sunt eu.

FATA II

Şi eu.

BAŞOTĂ

Minunat!
Două fete cumsecade? Nu-i aşa? De măritat?

FATA I

Negreşit!

FATA II

Fără-ndoială!

BAŞOTĂ

Prea bine. Spune-ţi-mi, dară,
Care dintre voi, de milă, nu va lăsa ca să piară
De-o caznă foarte cumplită acest băiat priceput?
Însuşi eu voi face nunta, după cum am mai făcut,
Mi-eţi fi ciraci...

FATA I

Iertăciune! Eu una nu vreau, jupâne!...
Un bărbat ţigan! O, Doamne! Cum se poate!... E ruşine!

FATA II

Şi nici eu!... ferească Sfântul!... mai bine foc şi potop!
S-ajung de povestea lumii? Eu, fată de protopop?...

RĂZVAN

Aşa-i? Atunci de ce dară ieşit-aţi voi amândouă,
Răsărind în sus deodată, ca ciupercile când plouă?
Ca să ne cântaţi cu ison că sunteţi de măritat?

FATA I

De ce!... Iată!... Să se ştie!...

FATA II

Ce ţigan neruşinat!

RĂZVAN

Măi! Le-aţi auzit cu toţii de la mic şi pân' la mare!
Astfel dar, de-acu-nainte veţi şti bine fiecare,
Spunând-o-n toată Moldova, spre ştiinţa tuturor
De la Nistru pân' la munte, că cine sunt dumnealor!
Mirese de prunceală ce-ar vrea bărbaţi să-şi găsească...
Iar dumneaei mai cu seamă, o fată protopopească!

(Toţi râd cu hohote.)

SBIEREA
(intrând)

Ce oameni lipsiţi de minte. Să râză chiar de prisos:
Şi fără nici o dobândă, şi fără nici un folos.

RĂZVAN

Ai văzut, jupân vătave, că nu-i nici o fată-n lume
Ca să nu se înfioare când aude de-al meu nume...
Frumoasă-i legea străbună, ce iartă pe-un vinovat,
Dacă poate să-l iubească un înger fără păcat;
Frumoasă-i legea străbună, care pricepe c-o ceaţă
Se pierde, când o răzbate o rază de dimineaţă;
Frumoasă-i legea străbună, care crede că nu-i rău
Alesul unei fiinţe curate ca Dumnezeu!...
Frumoasă-i legea străbună... dar dânsa nu-i pentru mine,
Precum într-o florărie nu-i loc unui mărăcine,

Precum într-o sărbătoare nu-i loc unui cerşetor,
Precum în zvonul de râsuri nu-i loc plânsului de dor;
Căci numai cerul primeşte, sub streaşina-i milostivă,
Scai şi floare, catifeaua şi sucmanul dopotrivă!...
Eu, ţigan! eu... o, jupâne! Decât vai, decât amar,
Mai dulce-i spânzurătoarea! Nu mai aşteaptă-n zadar!...

(În acest interval Sbierea, zărind capătul pungii ieşit din cămaşa lui Răzvan, se pipăie cu îndârjire la chimir.)

BAŞOTĂ

Pentru cea dentâi greşeală, moartea ştreangului e mare...
Slujitori, acum dodată... duce-ţi-mi-l la-nchisoare.

SBIEREA
(smulgând punga din sânul lui Răzvan)

Sacul meu, jupân vătave! Iată-l, săculeţul meu!
(Se pune a număra banii.)

BAŞOTĂ

Cum? Aşa să fie oare? L-ai furat? Tu?

RĂZVAN

Ba nu eu.

TÂRGOVEŢUL I

Ţiganul la mai se-neacă!

TÂRGOVEŢUL II

Ţiganul îşi dete-n petec!

TÂRGOVEŢUL III

Zi că-i un ţigan, şi pace!

TÂRGOVEŢELE

Un ticălos! Un besmetec!

SBIEREA

Fost-au douăzeci de galbeni... Numai nouăspreci mai sunt!...
Unde-i unul? unul? unul?... Daţi-mi-l de sub pământ!

BAŞOTĂ

Unde-i galbănul, ţigane?

SBIEREA

Un gălbănaş, rupt din soare,
Strălucitor, fără gaură, ferecat... M-auzi tu oare?

BAŞOTĂ

De ce nu răspunzi, ţigane?

SBIEREA

De ce mă nenoroceşti?

RĂZVAN

Apoi de!... Iartă, jupâne... Galbănu-ţi nu-l mai găseşti...
În locu-i va fi o pâine într-o colibă săracă...

SBIEREA

Eu nu te-nţeleg! Eu nu ştiu!... Scoate-mi-l din piatră seacă!

BAŞOTĂ

Ţiganul e prea obraznic. Am fost cu dânsul prea blând.
Slujitorilor, luaţi-l! Spânzuraţi-l mai curând!

SBIEREA
(apucând pe Başotă de mână)

Mai stăi, jupâne vătave! Nu te grăbi! Mai aşteaptă...
Spânzură-l, dar mai-nainte fă-mi o judecată dreaptă.

BAŞOTĂ

Ciudat, boierule dragă! Apoi ce-ţi pot face eu?

SBIEREA

Cum ce? Vreau sfânta dreptate...Cum ce? Dă-mi galbănul
meu!... Uitat-ai pravila ţării? obicei? canoane? lege?...

DASCĂLUL

În ce guri începe legea!

SBIEREA

În gura mea, se-nţelege!...
Ascultă, jupân vătave... Nu mă lăsa păgubaş!...
Sau ţiganul să-mi întoarcă acel galbăn... gălbănaş...
Ori de nu... atunci, jupâne, stăpânul să mi-l plătească...
Astfel este obiceiul, pravila moldovenească...

BAŞOTĂ

Al cui eşti tu, măi ţigane? Cine e stăpânul tău?

RĂZVAN

Sunt ţigan iertat, jupâne; ţiganul lui Dumnezeu!

SBIEREA

Iertat? Cu atât mai bine! Dup-a legii glăsuire,
Băiatul mi se cuvine în loc de despăgubire,

Aşa-i, jupâne vătave!... Pravila zice curat:
Furul să se dea acelui de la care a furat.
Dă-mi-l rob.

RĂZVAN

Eu rob?

SBIEREA

Vezi bine.

BAŞOTĂ

Adecă, oricum să fie,
Vrei, boierule, să-l capeţi jidoveşte în robie.
Ştii c-un ţigan, chiar de laie, se plăteşte orişicând
Peste douăzeci de taleri, pe când ăsta nu-i de rând;
E frumos şi ştie carte...

SBIEREA

Ştie carte?

BAŞOTĂ

Foarte bine.

SBIEREA

Tocmai aşa rob îmi trebui. Este tocmai pentru mine.
Îmi va ţine catastişe, socoteli şi daraveri.
Dă-mi-l după legea ţărei...

DASCĂLUL

Cea făcută de boieri!

SBIEREA

Nu ştiu de cine-i făcută, dar ştiu că-i foarte cu cale.

BAŞOTĂ

Atuncea se schimbă treaba... Să-ţi spui verde dumitale
C-aş avea şi eu nevoie de-un ţigan aşa de rar,
Cam cutezător, cam ţanţoş, dar deştept şi cărturar.
Nu-nţeleg, nu pot pricepe şi nu vreau ca el să fie
Bună pradă pentru altul, pe când îmi place şi mie...
Deci, ia-ţi galbănul din parte-mi, iar eu pe ţigan mi-l iau.

SBIEREA

Nu, jupâne! Niciodată! Nu, nu, nu! Nu vreau! Nu vreau!...
Vinovatul să-mi plătească! Nu altul! Nu orişicare!

BAŞOTĂ

Boierule! Ştii preabine, cine-i vătavul cel mare?...

SBIEREA

Deci şi eu la visterie fost-am ftori-cămăraş!

BAŞOTĂ

Boierule! Află dară că postelnicul mi-e naş...

SBIEREA

Dar apoi şi eu, jupâne, cu logofătul sunt rudă...

BAŞOTĂ

Boierule! Nu m-aprinde! Mă faci să plesnesc de ciudă!

SBIEREA

Plesneşte. Eu nu te-mpiedec... Dar ţiganu-i tot al meu!...

BAŞOTĂ

Boierule! Taci din gură, căci mă jur că eu... eu... eu...

RĂZVAN
(către popor)

Câinii osul ca s-apuce, corbii stârvul ca să-mpartă,
Boierii ca să robească, unii cu alţii se ceartă!...

TÂRGOVEŢUL I

Se-nţelege!

TOŢI

Aşa este!

SBIEREA

Îi vezi, jupâne vătav!
Taie-i pe toţi! Nimiceşte mojicimea cu nărav!
Dar pe ţigan dă-mi-l mie.

RĂZVAN

Staţi, boieri! Vorba-i degeaba!
Nu me-ţi robi voi pe mine! Nu me-ţi robi! Mai degrabă
Veţi pune-n lanţuri furtuna, cu tunete şi cu ploi,
Decât s-ajung eu vrodată rob la unul dintre voi!...
Jupâne! Eu cer osânda. Spânzurătoarea m-aşteaptă.
Mi-am bătut joc de Domnie; e cea mai grozavă faptă!...
Cineva poate să râză de sfinţi şi de Dumnezeu,
Dar de Vodă, nu ... Ei bine! Dă-mi, jupâne, ştreangul meu!

BAŞOTĂ

Slujitorilor, luaţi-l!... Ba nu...
(Lui Sbierea la o parte.)

Boierule dragă,
Uită cearta, căci, pe cinste, am glumit, a fost o şagă,
Un nemic. Dumneata, frate, cu logofătul eşti neam,
Şi chiar la logofeţie eu o judecată am
Cu neşte răzaşi... Un petec... Nu-i tocmai o treabă mare...
Mă-nţelegi... Să fim prieteni... O pricină de hotare...

(Se strâng de mâini cu căldură.)

RĂZVAN

Ce mai aşteptaţi voi dară? Ce staţi? Ce vă mai gândiţi?...
Calăi ce pe robi ucideţi, pe cei slobozi îi robiţi!

TOŢI

Are dreptate ţiganul! Ţiganul are dreptate!

BAŞOTĂ

Slujitori! Daţi-mi afară toate gurile căscate!
(Slujitorii gonesc poporul, care se depărtează cu nemulţumire.)

TÂRGOVEŢUL I

Lasă-mă, jupân vătave, să văz cioroi spânzurat!

CEILALŢI

Şi eu! Şi eu!...

BAŞOTĂ

Ba la naiba!

SBIEREA

Afară de la mezat!

BAŞOTĂ

Aşa-i! Acum suntem singuri! Nimeni nu-mi mai stă la spate,
Ca să strige că-i cu cale sau că nu este dreptate...
Slujitorilor, la lucru!... Apucaţi-l pe ţigan!

RĂZVAN
(lăsându-se în mâinile slujitorilor)

Mă dau eu singur, jupâne.

BAŞOTĂ

Treaba merge găitan.
Legaţi-mi-l şi duceţi-l!...

RĂZVAN

Întins la spânzurătoare!
Omul om, să fie slobod, decât rob, mai bine moare;
Ş-apoi moartea-i înviere pentru cel despreţuit!

SBIEREA

Aleu! Vorbeşte-ntr-aiurea... Necum să fi-nnebunit!...

BAŞOTĂ

Prietene! Ia-ţi ţiganul, şi nu uita mai cu samă
Pricina cea de hotare...

RĂZVAN
(zbuciumându-se cu disperare)

Unde eşti, o! mamă! mamă!

CÂNTUL II

RĂZBUNAREA

Ţiganul şi clăcaşul
Au fost gândirea mea;
Stăpânul, arendaşul,
Şi legea lor cea grea...
C. BOLLIAC

FEŢELE

RĂZVAN, căpitan de haiduci	MOŞ TĂNASE
RĂZAŞUL } ceauşi de haiduci	HOŢUL I
VULPOIU } ceauşi de haiduci	HOŢUL II
VĂSCAN GANEA, boier	HOŢUL III
VIDRA, nepoata vornicului Moţoc	CIOBANUL
SBIEREA	HAIDUCI

Un crâng în codrul Orheiului în Basarabia. În fund un pârâu. Mai încoace un trunchi răsturnat. În laturi stânci.

HOŢUL I

Ian să-mi spuneţi, ce să facem ca să mai scurtăm din vreme?

HOŢUL II

Face-vom ce face frunza, când prin codru vântul geme;
Ori vom face ca izvorul, când aruncă spuma lui,

Scăpărând argint din undă, pe verdeaţa crângului;
Sau să facem ca securea, când fieru-n copaci loveşte,
Iar copaciul nu se lasă, luptându-se bărbăteşte;
Frunza, securea, izvorul, toate ne cântă cu dor;
Să cântăm şi noi ca frunză, ca secure, ca izvor!

HOŢUL III

Cântecul să fie freamăt, troscot, şoaptă, toate-ntr-una;
Blând ca sărutarea mumei, crunt şi groaznic ca furtuna!

HOŢUL I

Să cânte Răzaşul dară!

RĂZAŞUL
(oftând)

De ce nu, de-aş avea cui,
Ştergându-mi plânsul, cum se scoate cui prin cui!...
Dar ce zic! Nu sunt eu numai, care sufere şi plânge;
N-oi fi singur eu, în care doina-mi cugetul va frânge;
Tot ca mine varsă lăcrimi, despuiaţi şi nevoiaşi,
Toţi acei ce-n ţara noastră se mândresc a fi răzaşi,
Păstrând, ca o moaşte sfântă, crisoave, peceţi, urice,
Putrezite de vechime şi-n cari cu fală se zice
Că, scăldându-se în sânge, moşii şi strămoşii lor
Au câştigat ca răsplată câte-o brazdă de ogor!...
Tune, fulgere, trăsnească, cu potopul şi pojarul!
Mult-mare mi-este mânia! Mi-este mare-mult amarul!

HOŢUL I

Eu am auzit, bădiţă, c-adecă şi la munteni
Ar fi răzaşi ca şi-ai noştri, numiţi acolo moşneni...

HOŢUL II

Sunt şi-n Ardeal, măi fârtate; ba şi-n ţara ungurească;
Le zice chineji, dar este chiar o breaslă răzăşească.

RĂZAŞUL

Apoi oriunde să fie, tot o soartă, tot un drac!
Tot vecinii mi-i înşeală, tot vecinii mi-i dezbrac;
Vecini de cei cu putere, cu căftane daurite,
Numai fir, numai mătasă, numai cu samur blănite;
Vecini dintr-aceia care, c-o-mbrâncire, c-un cuvânt,
Satul întreg plin de viaţă mi-l prefac într-un mormânt!
Vecini dintre cari acuma, de-i văz în cale-mi, îi spintec,
Şi hohotesc spintecându-i...

HOŢUL III

Dar tu ai uitat de cântec.

RĂZAŞUL

Ba n-am uitat. Vrut-am numai sângele-mi să-l pui în joc,
Ş-astfel, pomenind trecutul, să pot cânta mai cu foc.
(Îşi drege glasul, îşi apasă cuşma pe frunte şi cântă.)

Frunză verde de sălcie!
Bat-o scârba răzăşie!
Eu credeam că-i boierie,
Şi-i curată calicie!
Ani întregi m-am judecat,
Sănătatea mi-am mâncat,
Şi nimic n-am câştigat.
Eu umblam la judecată,
Copiii-mi plângeau pe vatră,
Nevasta-mi era uitată!
Dar acuma Dumnezeu
A făcut pe gândul meu,
Ca să-mi mai răzbun şi eu!
Pentru dalba haiducie,
Pentru mândra voinicie,
M-am lăsat de răzăşie,
Ş-am ales judecători,
Cei stejari nestrâmbători,
Ca să-mi fie fraţiori!

TOȚI

Numai codrulețul drag
Dă dreptate la sărac!
Numai arcul după spate
Dă săracului dreptate!

HOȚUL I

Zi, Răzașule,-nainte! Zi-nainte! Nu mai sta!
Că să știu că piere lumea, tot cu drag te-aș aculta!

HOȚUL II

Zi-nainte! Zi-nainte! Să te-auză sfântul soare!

HOȚUL III

Uf, uf, uf! Rău mă frământă! Mi-e și cald, mi-e și răcoare!

RĂZAȘUL
(ia arcul în mână și cântă)

Frunză verde lemn sucit!
Și de când m-am haiducit,
Dragu-mi-i drumul cotit
Și de umbr-acoperit.
Când văz pe ciocoi viind,
Mă fac broască pe pământ,
Îmi așez săgeata-n vânt,
Și mi-l iau la căutare,
De la cap pân'la picioare,
Fără ah, fără crutare!
Și chitesc, și socotesc,
Și cuget, și mă gândesc,
Pe unde să-l nemeresc:
La retezul părului,
Din dosul ișlicului
Unde-i greu ciocoiului!

TOȚI

Las' să moară ca un câne,
Că mult te-a căznit pe tine!
Las' să moară ca o fiară,
Că mult geme biata țară!...

(Se arată, trecând puntea pârâului, Ganea și Ciobanul.)

HOȚUL I

Un boier aice-n codru!

CEILALȚI
(apucând armele)

Un căftan!... Suntem trădați!

CIOBANUL

Liniștiți-vă, că doară ne cunoaștem, măi fârtați!
Eu vi-l aduc pe credință; eu vi-s chezaș și povață;
Voi aveți lipsă de galbeni, el are lipsă de brață...

GANEA

Care-i căpitanul vostru?

RĂZVAN
(ieșind dintre tufe)

Ce-ți trebuie? Ce poftești?

GANEA

Pe căpitan...

RĂZVAN

Căpitanul? sunt eu; dar tu cine ești?

GANEA

Dumneata? Să fie oare? Sabia cea de văpaie,
De care tremură ţara?

RĂZVAN

Numai pe cei răi îi taie.

GANEA

Dumneata Răzvan?

RĂZVAN

Ei bine, ştii acuma cine-s eu;
Spune-mi dar şi tu, jupâne, cum se cheamă ciocul tău?

GANEA

Nu-i vorba de nume...

CIOBANUL

Lasă! ţi-oi spune eu, căpitane.
Din botez Văscan îi zice, iar după poreclă Gane;
Feciorul lui Osip Gane ce fusese căminar...

GANEA

Eu n-am venit în pădure ca să vorbim în zadar.
Lucrul care mă zoreşte trebui isprăvit îndată...
Nu-ncape nici o zăbavă... Află că iubesc o fată...

RĂZVAN

Atunci du-te la vrun popă, dintre cei ce pentr-un zlot
Cunună soră cu frate şi mătuşă cu nepot!
N-ai ce căta pe la mine,
Preoţit de cruda soarte
Ca să cunun alde tine

Numai cu duhul de moarte!
Aşadar, pleacă, jupâne; pleacă, vesel c-ai scăpat...
Însă de-ai venit aice cu vrun scop înveninat...
(Pune mâna pe pumnar.)

CIOBANUL

Nu-l speria, căpitane... Boierii sunt slabi la fire:
Braţul, haina, mintea, faţa, inima, totu-i subţire.

RĂZVAN

Urmează-ţi vorba, jupâne. Te-ascult...

GANEA

Apoi îţi spuneam
C-am îndrăgit pe-oarecine, fireşte fată de neam;
Din nenorocire totuşi ea n-are mamă, nici tată,
Ş-unchiu-său vrea să-i răpească moştenirea cea bogată,
Luându-şi de gând s-o-nchiză călugăriţă la schit...
O faptă nelegiuită! Un lucru nepilduit!

RĂZVAN

Sărmana!... Dar zestrea-i mare?...

CIOBANUL

Avuţii nenumărate!...

RĂZVAN

Sărmana!... Mori după dânsa?

CIOBANUL

Lângă Nistru patru sate!...

GANEA
(dând lui Răzvan o pungă)

Iată trei sute de galbeni. Alţi trei sute, negreşit,
O să-ţi aducă ciobanul, după lucrul săvârşit...

RĂZVAN

Cum o cheamă pe sărmana?... Pe iubita cea bogată?

GANEA

Nu-i vorbă...

CIOBANUL

O cheamă Vidra... Ştii? A lui Moţoc nepoată...
Şi cin-oare n-o cunoaşte!

RĂZVAN

Da! Am auzit şi eu...

HOŢUL II

Un fătoi ce călăreşte şi-mpuşcă chiar ca un zmeu.
Într-o zi am întâlnit-o alergând la vânătoare...
E voinică, n-am ce zice! Şi-i frumoasă ca o floare...

RĂZAŞUL

Ştiut! După ce-i din osul acelui vornic Moţoc,
De care Moldova-ntreagă mi se temea ca de foc!

GANEA

Căpitane! Noi în vorbe pierdem vremea fără treabă...

RĂZVAN

Se-nţelege! Tu ai sete s-apuci zestrea mai în grabă!...
Spune-mi însă mai-nainte, pentru banii ce ne-ai dat,
Ce fel de marfă anume să-ţi dea codru-ntunecat?

GANEA

Chiar acuma, căpitane, zece călăraşi în silă
Târăsc la călugărie pe nefericea copilă...
Mănăstirea nu-i departe... S-o smulgi din mâinile lor...
Dă-mi-o mie...

RĂZVAN

Te iubeşte?

CIOBANUL

Aşa! Nu-i ceva uşor!
Vidra-i o fată semeaţă, bâcsită cu fudulie,
Care n-o să bage-n samă nici chiar pe Sfântul Ilie!...
Să iubească pe jupânul? Dec! Să-şi pună pofta-n cui...
Boierul ştiu c-o iubeşte, dar nu ea pe dumnealui!...

GANEA

După cununie, lasă! şi iubirea o să vie...
Dar grăbeşte, căpitane...

RĂZVAN

Aşa-i! După cununie!
Adevărat. Eu uitasem c-asta-i lege pe la voi:
Numai zestrea înainte, iar iubirea mai apoi!...
Mai apoi? ba nu! iubirea nu mai vine niciodată,
Unde dintre două inimi, una-i boarfă cumpărată!...
Dar, mai în sfârşit, ce-mi pasă!...

CIOBANUL

Curat aşa zic şi eu:
De nu se iubesc boierii, pentru dânşii e mai rău.

RĂZVAN

Băieţi! Mergeţi cu jupânul. Aţi auzit ce pofteşte.
Simbria-i destul de bună: faceţi treaba voiniceşte...

CIOBANUL

Sănătate, căpitane!...

GANEA

Niciodată n-oi uita
Slujbuliţa cea frumoasă ce-o mi-i face dumneata,
Şi-ţi făgăduiesc pe cinste, că dacă din întâmplare
Vei fi prins de cârmuire, te scap eu din supărare:
Sunt cumnat cu pârcălabul, iar vornicii amândoi
Mi-s cam rude de departe...

RĂZVAN

Ciocoii sunt tot ciocoi!
(Către Răzaşul, care vrea să plece cu ceilalţi.)
Răzăşule! Mai aşteaptă...

RĂZAŞUL

Porunceşte.

RĂZVAN
(luându-l deoparte)

Cată bine.
De-i pricepe că miroasă...

RĂZAŞUL

A trădare? Las' pe mine!

RĂZVAN

Dar nu v-atingeţi de Vidra... E femeie.

RĂZAŞUL

Chiar să vrei,
Răzaşul nu se pogoară la bătaie cu femei!

(Ganea, Ciobanul şi haiducii ies.)

RĂZVAN

Femeie! ... Precum pojarul se naşte dintr-o scânteie,
Aşa m-aprinde pe mine ciudată vorba: femeie! ...
Femeie! De când pe dânsa o făcuse Dumnezeu,
El nu mai face nemica, fermecat de lucrul său,
Şi, privind cu mulţumire la lumea cea zâmbitoare,
Zice: eu sunt rădăcină, dar femeia este floare!...
Femeie!... Şi totuşi omul, de lăcomie târât,
Iubeşte nu pe femeie, ci auru-i cântărit...
Pentru dânsul e femeie moşia cea măsurată,
O sculă preţeluită sau o pungă numărată!...
(Se aude afară un glas strigând: „Răzvan! Răzvan!")
Mă cheamă?... Cine să fie...

TĂNASE
(arătându-se dintr-o parte)

A! Iată că te-am găsit!

RĂZVAN

Stăi!... Tu eşti... Mi-aduc aminte... Eşti acel nenorocit,
Carele la Iaşi pe poduri oboseai strigând „jupâne",

Pân' să capeţi o lescaie sau o fărâmă de pâne!...
Te cunosc, deşi de-atuncea trecut-au un veac întreg:
Trei ani cumpliţi de robie...

TĂNASE

Robie? Nu te-nţeleg!
Te ştiam slobod, băiete; sprinten ca o rândunică;
Bătându-ţi joc de necazuri... Zău! nu mai pricep nemică...

RĂZVAN

Da! O robie de spaimă, cum numai duhul cel rău,
De-ar putea să biruiască, ar robi pe Dumnezeu!
Fost-am şerb, fost-am în lanţuri, ş-acum inima-mi suspină
Întâlnindu-te pe tine, căci tu, tu ai fost pricină!...

TĂNASE

Eu?

RĂZVAN

Tu, moşule! Tu singur! Asta-n veci eu n-oi uita...
Ş-apoi iată-mă-s în codru, haiducind din vina ta;
Şi mâini de-mi va fi ursita să mor pe spânzurătoare,
Ţi-o voi datora tot ţie...

TĂNASE
(făcând semnul crucii)

Pozna!... Nu glumeşti tu oare?...
Să ştiu c-aşa-i adevărul, o clipă n-aş zăbăvi,
Dându-ţi pieptul meu drept ţintă, să te poftesc a lovi!...

RĂZVAN

Tu! da, tu eşti o unealtă a puterii fără nume,
Care ţese nevăzută toate lucrurile-n lume,

Astfel c-ades muritorul, bun ca blândul mieluşel,
Face rele peste rele, făr' s-o ştie singur el!...

TĂNASE

Dar ce spui?

RĂZVAN

Ţi-aduci aminte nenorocita de pungă,
Din care luaşi un galbăn, zicându-mi c-o să-ţi ajungă,
Că sunt mulţi sărmani în ţară, că nu-ţi place de prisos,
Pe când se zbuciumă fraţii, simţind cuţitul la os?...
Moşule! Făcând aceasta, puteai să prevezi tu oare
C-o să mă cufunzi pe mine în robia-ngrozitoare?...
Ei bine! căzut în fiare pentr-un galbăn ce-a lipsit,
De primeai tu punga-ntreagă, eu scăpam nepedepsit!...
Ha, ha, ha! Ş-apoi mai strige căpăţânele-nţelepte
C-omul ştie tot ce face, ştie tot ce-o să-l aştepte,
Uitând c-un flutur de seară, ce trece repede-n zbor,
Este-n stare să răstoarne toată prevederea lor!...
O faptă cât de frumoasă, ca o floare cu otravă,
Tăinuieşte câteodată pieirea cea mai grozavă!...
În sfârşit, tu eşti pricină!...

TĂNASE

Dar de ce, copilul meu,
Să nu mă veşteşti în clipă, lăsându-mă-n locul tău
Însuşi eu să-ncarc robia pe căruntețele mele,
Şi scăpându-te pe tine, să port lanţuri cât de grele?...
Un ţigan ce miluieşte pe-un neputincios bătrân,
Zică tot ce-i place lumea, este chiar ca ş-un român...

RĂZVAN

Haide! Ce-a fost se trecuse... Spune-mi acuma, iubite,
De ce-ţi târăşti tu la codru oasele cele-nvechite?
Cum de ţi-ai lăsat copiii?

TĂNASE

Ba copiii m-au lăsat.

RĂZVAN

Te-au lăsat? Nu-mi vine-a crede!...

TĂNASE

Săracii au răposat.
În ţara noastră cea mare şi bogată, măi băiete,
Sunt români ce pier în foame! sunt români ce mor de sete!...
Astfel în toată Moldova, păcătosului Tănas
Nici un sprijin, nici un razăm, nici un scut n-a mai rămas.
Decât numai să-şi însemne pieptul cu cea sfântă cruce
Şi zicându-şi „Doamne-ajută" calea codrului s-apuce;
Căci de-o bucată de vreme, cerşitorind pe meidan,
Auzeam mereu tot vorbe de căpitanul Răzvan...

RĂZVAN

Cum? La Iaşi?...

TĂNASE

La Iaşi, băiete, se vorbeşte despre tine
Felurite verzi ş-uscate, câte nici în cap nu-ţi vine!
Unii te laudă foarte, ca pe-un strălucit viteaz;
Alţii, adică boierii, te sfâşie cu năcaz;
Iar ţiganii tăi... iertare! O să-mi pui lacăt la limbă,
C-alta orice i-aş mai face, degeaba! tot nu se schimbă!...

RĂZVAN

Zi, moşule! Zi-nainte... Eu nu mă supăr deloc.

TĂNASE

Ei bine, ţiganii zbiară că tu eşti al lor proroc:
Tu o să-i scoţi din cătuşe, tu o să-i speli din păcate,

În tine-i toată nădejdea, fără tine nu-i dreptate;
O nebună de ţigancă le-a spus c-a visat prin somn
Că tu o s-ajungi odată nu numai jude, ci Domn!...

RĂZVAN

Ciudat!

TĂNASE

O blestemăţie! Auzi cine să domnească!
Însuşi dracul nu croieşte minciună mai ţigănească.
Dar nu-i vorba de ţigancă... Apoi precum îţi spusei,
Rămâind singur în lume, fără copilaşii mei,
Fără milă şi-ndurare, fără căpătâi şi vatră,
Mai rău decât chiar ţiganii ce colindează cu şatră,
M-am pus pe gânduri, băiete; gânditu-m-am, răzgândit,
Ş-acum iată-mă-s aicea, bucuros că te-am găsit...
Nu căta că-s vechi de zile; în tinereţele mele
M-am bătut cu multe litfe, care de care mai rele,
Ba leşi, ba păgâni, ba unguri, ba frâncii de-ai lui Despot,
Şi ce-am învăţat atuncea, n-am uitat încă de tot...
Mă vezi prăpădit, dar altfel această mână secată
Tot ar mai putea trimite duşmanului o săgeată...
Decât să mor în oraşe de cruzimea celor răi,
Mai bine voi în pădure prin mine să piară ei!...
O fiinţă cât de slabă sporeşte când îşi răzbună.
Încearcă-mă şi pe mine... Sunt haiduc şi pace bună!

RĂZVAN

Aşa te vreau, moş Tănase! Ş-o să vezi peste puţin,
C-oraşu-i o leghioană şi numai codru-i creştin...
În oraş totu-i robie; cel mai mic şi cel mai mare,
Toţi ca unul poartă lanţuri, toţi ca unul gem în fiare;
Fiecare slugăreşte, şi nici unul nu-i stăpân;
Însuşi Domnul cu ruşine pleacă fruntea la păgân!...
Pe când aicea stejarul lângă buruiană creşte,

Dar fie cât de puternic, el pe dânsa n-o robeşte;
Iar sălbatecele fiare, ce flămânde rătăcesc,
Omoară sărmana jertfă pe care mi-o nemeresc,
Dar n-o-njugă cu năpaste, ca fiara cea omenească,
Care prada-i n-o ucide şi n-o iartă să trăiască!...
În oraş totul se-ngroapă şi putrezeşte de viu
În locuinţa-i îngustă şi rece ca un sicriu,
Unde suflarea se curmă, unde văzduhul lipseşte,
Unde cărămidă, lespezi, lut şi piatră te-nvăleşte;
Pe când aicea verdeaţa ne ţine loc de păreţi,
Ne-acopere numai frunza şi numai cerul măreţ,
Iar jos s-aşterne covorul, văpsit cu mii de văpsele,
Ce singură firea-l ţese din ierburi şi floricele!...
Lumea totuşi de departe ne numeşte cu fiori
Ucigaşi, împuşcă-n-lună, hoţi, tâlhari, omorâtori...
O, nu, moşule! Nu crede! Aşa fost-au totdauna
Că de cel gonit se leagă clevetirea şi minciuna,
Precum muşchiul se lăţeşte pe-un copaci pe care-l tai,
Şi nu-l lasă pân' ce viermii nu-l prefac în putregai!
Săracul ţăran ce-şi pierde vitişoarele sau plugul,
Robul osândit ce fuge, blăstămând biciul şi jugul,
Toţi cei slabi, izbiţi de soartă, de nevoi încunjuraţi,
Află-n codru mângăiere şi ne dau nume de fraţi.
Când priveşti Moldova-ntreagă părăsită-n jaf şi-n silă,
Pe cei buni în neputinţă, pe cei răi fără de milă,
Veneticul şi păgânul, cel de neam şi cel bogat,
Numai ei având dreptate şi la Vodă şi la Sfat,
Căciuliţi de toată lumea, fără grijă de nemică...
O! atunce-ţi pare bine când deodată se ridică
Spaima de haiduci în ţară, născuţi din al ţărei chin,
Precum o durere crudă naşte-n piept câte-un suspin!

TĂNASE

Urmează, frate Răzvane! Mai vorbeşte! Mai vorbeşte!...
Focul cuvintelor tale m-alină, mă răcoreşte!
Sunt vorbe de sus, băiete, iar nu de-un om pământean...
O, Doamne! Să iasă tocmai dintr-o gură de ţigan!...

VULPOIU
(de departe)

Căşitane! Căpitane!

RĂZVAN

Ce veste?

VULPOIU
(târând după dânsul pe Sbierea)

O caracudă!
Am pescuit-o acuma pe-uscat fără multă trudă...

RĂZVAN

Sbierea? În mâinile mele?

SBIEREA

Chiar Răzvan! ... Vai!... Sunt topit!...

TĂNASE

Te cunosc şi eu prea bine!

SBIEREA
(căzând în genunchi)

Şi dumneata?... Am murit!...
Sfinte Petre!... Sfântă Ana!... Mucenice Spiridoane!...
Scăpaţi-mă din pieire!... O să vă dau trei icoane,
Tot de-aramă poleite cu aur... sau cu argint!...

VULPOIU

Drace! Nu ştiam eu singur c-am pus mâna chiar pe-un sfânt!
L-am găsit în drum la stânga, într-o căruţă stricată;
De gras ce-l vezi, de departe mi se păru că-i o roată;

Dar fiindcă vrea să fugă, îi dădui un bobârnac,
Şi simţii atunci de-aproape că-n roată-i ascuns un sac.
Deci acuma, căpitane, poţi să-i dai răvaş la dracul,
Că tot ce-a fost bun într-însul, nu mai este: iată sacul!...

SBIEREA
(frângându-şi mâinile)

Taleri trei mii patru sute cincizeci şi şapte ş-un ort!...
Sunt pierdut!... Prea sfântă Troiţă! Maică Precistă!... Sunt mort!

TĂNASE

Daţi-mi cinevaşi o armă, căci poftesc cu pofta mare
Să-i număr, tot unul-unul, vro zece mii pe spinare!

RĂZVAN

Eu ţigan, şi iată cine se laudă că-i român...
Fraţilor! Priviţi-l bine: eu sunt rob, dânsu-i... stăpân!...

TOŢI

Stăpân?...

RĂZVAN

Boierule, scoală!... Nu-i frumos şi nu-i cu cale
Să-ngenunchezi denaintea unui rob al dumitale.
Jupânului, ce-i cu dreptul d-a şedea chiar în Divan,
Nu se cade să se plece de frica unui ţigan...
Scoală dar ca ş-altădată, scuipă-mă şi palmuieşte,
Că Vodă nu-ţi cere samă, şi pravila nu te-opreşte!
Scoală dar ca ş-altădată, şi pune pe-argaţii tăi
Ca să-mi dea şi dânşii palme, ca să mă scuipe şi ei!
Ţara-ntreagă nu-i a voastră?... Codru sau oraş, ce-ţi pasă?
Oricând ş-orunde, jupâne, sunteţi tot la voi acasă!...

(Sosesc Vidra, Ganea, Răzaşul şi ceilalţi hoţi.)

RĂZAŞUL

Căpitane! Îţi aducem pe nepoata lui Moţoc.
E cam cu nărav ciocoaica: n-o auzi vorbind deloc...

VULPOIU

Bre! Ce de mai boierime! Doi jupâni ş-o jupâneasă!

HOŢUL I

Parcă-i la curtea domnească!

HOŢUL II

O adunare aleasă!

RĂZAŞUL
(privind la Sbierea)

Haide-de! Dar asta cine-i?... De când maica m-a făcut,
N-am întâlnit niciodată om mai pocit şi mai slut!

HOŢUL I

O gadină!

HOŢUL II

O şopârlă!

HOŢUL III

O năpârcă-nveninată.

RĂZVAN

Tăcere! Să fiţi cu toţii martori la o judecată.
Ăst boier, pe care-acuma îl vedeţi îngenuncheat
Şi care la Iaşi se plimbă mândru ca un împărat...

SBIEREA

Nu, nu, nu...

VULPOIU

Taci, caracudă!

RĂZVAN

Ăst boier prin răutate
Întrece gadini, șopârle și năpârci înveninate...
Ca painjinul ce țese pe furiș vicleanu-i ciur,
Și-l întinde, și-l anină, și-l acață pe-mprejur,
Și drept din mijloc pândește, pironit în neclintire,
Așteptând să-i intre gâza în capcana-i cea subțire,
Apoi lacom se repede, bucuros c-a înșelat,
Ș-o tot rumpe, ș-o tot vâră în stomahu-i desfundat,
Și iar își cârpește ciurul, și iar la pândă s-așează,
Și iar ochește-n tăcere, nouă pradă să-i mai cază...
Astfel și boierul ăsta e păinjinul satul,
Gata să-și mai dreagă cursa, tot strigând că nu-i destul!

SBIEREA

Nu, nu...

VULPOIU

Taci, că te ia naiba!

HOŢUL I

Nici iadul n-o să-l primească!

RĂZVAN

Însă din jertfele sale, nu-i alta ca să-l urască
Cu furie mai cumplită, cu foc mai înverșunat,
De cum Răzvan îl urăște, setos de-a fi răzbunat!

Pentru-n galben, ce pe drumuri l-am găsit pe neașteptate,
El, cu pravila-i în mână și pe buză-i cu dreptate,
Mă ia rob... rob pentru-n galben, și mă face nevăzut
Într-un beci, de mucezeală în mocirlă prefăcut,
Unde mă legase-n zgardă, ca pe-un câine-n bătătură...
Îl urăsc cu cea mai cruntă și nepovestită ură!...

(Vidra face o mișcare de groază.)

TĂNASE

Răzbunare! Răzbunare!

HOŢII

Furcă!

RĂZVAN

Da! voiesc și eu
Să-mi răzbun, dar moartea-n furcă i-ar fi prea puțin...

SBIEREA
(căzând jos)

Valeu!

RĂZVAN

Cruce, țeapă, glonț, săgeată... Nu-i destulă răzbunare!
Vreau o altfel de pedeapsă: o pedeapsă și mai mare...

RĂZAŞUL

Căpitane! Ian sfârșește! Că decât să mai aștept,
Mai bine-acum dintr-o dată să-i înfig măciuca-n piept!

RĂZVAN

Măi Vulpoiule, rădică-l!...

SBIEREA
(când îl scoală Vulpoiu)

Vai mie!... Răzvane frate!...
Mă jur c-am lăsat acasă catastişe nencheiate...
Iartă-mă!... Tocmai pe tocmai!... Fost-ai rob, te iert şi eu...
De vrei, îţi voi da ş-un zapis... Martur mi-este Dumnezeu!...

RĂZVAN

Vulpoiule, du-l din codru! Scoate-mi-l pân'la răspânte,
Arată-i drumul cel mare, şi zi-i aceste cuvinte:
Iată dreapta, iată stânga, iată jos şi iată sus;
Alege la deal, la vale, la răsărit, la apus;
Răzvan te-avusese-n palmă, şi numai c-un semn de mână
Ar fi putut să te facă praf, pulbere şi ţărână...
Totuşi uite! Nu-ţi lipseşte nici un fir din perii tăi...
Să trăiască codrul verde!... Pleacă slobod unde vrei...

(Vidra e foarte mişcată.)

TĂNASE

Cum? Îl ierţi? Îl laşi să scape?...

RĂZAŞUL

Căpitane! Mi se pare
Că tu-ţi cam petreci cu glume, şi-ai uitat de răzbunare!

RĂZVAN

Răzbunarea cea mai crudă este când duşmanul tău
E silit a recunoaşte că eşti bun şi dânsu-i rău!...

RĂZAŞUL

Astea nu se trec la mine! Doară nu-s o fată mare,
Ca să cred că răzbunarea nu-i decât o sărutare!...

Noi l-am prins, al nostru-i dară, al codrului, nu-i al tău!
Nu-l iert eu, bată-l să-l bată!...

VULPOIU

Şi nici eu nu-l iert!

HOŢUL I

Nici eu!

HOŢUL II

Bagă sama, căpitane! Noi nu te-am ales pe tine,
Ca să te pupi cu boierii şi să ne dai de ruşine!

O VOCE

Ţiganul se prea gurguţă!

ALTĂ VOCE

Se cunoaşte că-i ţigan!

MAI MULTE VOCI

Ţigan! Chiar ţigan!...

RĂZVAN

Ţiganul nu mai este căpitan!
(Scoate din brâu o bardă poleită.)
Când voi m-aţi pus peste codru, dându-mi în mână securea,
Juratu-mi-aţi să m-asculte lunca, drumul şi pădurea.
Iată barda ce-a pătat-o jurământul cel viclean;
Daţi-o unui alt mai vrednic, care nu va fi ţigan!
Puneţi dintre voi pe-acela care-i meşter să vă-nveţe
A năvăli-n slăbiciune, a vă izbi-n bătrâneţe,

Sau pe-o singură furnică să dați iurăș câte doi!
Așa căpitan vă trebui, dar Răzvan nu-i pentru voi!
(Aruncă barda și voiește a ieși.)

RĂZAȘUL

Haide, haide, căpitane! Te iuțești peste măsură!
Nu te pierdem noi pe tine pentru astă pocitură!
(Privește încruntat la Sbierea, apoi rădică de jos securea și o dă lui Răzvan.)
Iată barda, ia-ți-o iarăși, fă ce-ți place, fă cum știi...
Dar eu unul... of, măicuță!... l-aș tăia fâșii-fâșii!

VULPOIU

Să trăiască căpitanul!

TOȚI

Căpitanul să trăiască!

TĂNASE

Da, da! Și de țigănie să nu se mai pomenească!

RĂZVAN
(către Sbierea)

Stăpâne, acuma pleacă!...

SBIEREA

Să plec?... Cum?... Adevărat!...
O, ce om! Ce piatră scumpă! Ce suflet de matostat!...
Dar fiindcă scapi de moarte pe-un creștin foarte cucernic,
O să te blagoslovească Dumnezeu atotputernic!...

RĂZVAN

Fugi, boierule, de-aice!... Fă-mi și tu pe placul meu!...
Mi-e scârbă s-aud din gură-ți numele lui Dumnezeu!

VULPOIU
(împingând pe Sbierea)

Mișcă! Mișcă, caracudă!

SBIEREA

Ba nu... Mă rog! Fără pripă!...
Mai avem o socoteală... Numai un cuvânt... O clipă!...
Dați-mi sacul meu!... Răzvane!... Nu mă sărăci de tot!...
Taleri trei mii patru sute cincizeci și șapte ș-un zlot!
(Iese ghiontit de Vulpoiu.)

VIDRA
(înaintând și întinzând mâna către Răzvan)

Aș fi mândră, căpitane, ca să strâng o mână, care
Nu voiește să-și răzbune decât numai prin iertare!...

RĂZVAN

Mâna mea?... Această mână, dezmierdată de cuțit,
Arsă de foc și de vânturi, bătută necontenit,
Spălată de ploi și grindini, aspră și neagră din fire,
Cuteza-va ea s-atingă mâna-ți albă și subțire?...

VIDRA

De când oamenii din codru răpitu-m-au după drum,
N-am oftat, n-am zis o vorbă, fost-am mută până-acum,
Oprind lacrima pe geană și-necând în piept suspine,
Ca să nu pogor pe Vidra până la ei și până la tine...
Dar nu-i pasere pe lume să nu cânte mai cu dor,
Când ziua-i plină de soare și cerul e fără nor;
Nu-i femeie să nu-și simță inima-i în tulburare,
Când s-așterne denainte-i luminând o faptă mare!...

Rob, țigan, haiduc, de-oriunde soarta să te fi adus,
Un suflet c-al dumitale își va face loc în sus!

(Răzvan rămâne ațintit.)

TĂNASE

Aferim! Ce mai muiere! De-ar fi mulți boieri ca tine...

GANEA

Ce faci, dragă jupâneasă? Cine-ar crede!... E rușine!
Nepoata marelui vornic și fiica unui spătar,
Dumneata să stai de vorbă... Ce-njosire!... c-un tâlhar!...

RĂZAȘUL

Căpitane! Căpitane!... Fă-ți cu mine o pomană:
Dă-mi voie măcar dintr-însul să-ți fierb de prânz o tocană!

HOȚII

Da, da! Să-l tăiem îndată!...

RĂZAȘUL

Să-l bucățim mărunțel,
Ca să nu se mai cunoască de-a fost boier sau vițel!...

RĂZVAN
(ieșind din gândire)

Cum? De ce-i așa urgie?... Lăsați-l în bună pace!...
El nu v-a făcut nemica...

RĂZAȘUL

Nu cumva! Iată ce-mi place!
Doar n-ai fost surd, căpitane?... Nu-l mai apăra-n zadar!...
Nu l-ai auzit tu singur că te numește tâlhar?...

RĂZVAN

Eu tâlhar?... Dar cine-a zis-o?... Răzvan nu putea s-auză,
Căci simțirea-i se pierduse, rătăcindu-se pe-o buză
Din care sorbea cu-ncetul cuvinte ce-mi par mereu
Că tot încă sună, sună și răsună-n jurul meu!...
O, tu, femeie măreață! tu un înger! tu o zână!
Tu, ivire minunată ce-mi răsai ca o lumină!
Să te mai auz o dată că locul meu este sus...
Așa c-ai spus-o? Mai spune-mi! Mai spune-mi încă!...

VIDRA
(cu sfială)

Am spus...

RĂZVAN

Ai spus!... Eu credeam că-n lume nu va fi nici o ființă
Ca să-și cufunde privirea, sub gunoi de umilință,
Pân' la omul care-n viața-i n-a gustat de nicăiri
Decât dispreț și nemilă, batjocură și loviri!...
Dar știi tu oare puterea ce-o au cuvintele tale,
Luminându-mă cu raza străcurată jos în vale,
Unde de-ale nopții umbre, supt un văl întunecos,
Ascundeau în adormire tot ce-i bun, tot ce-i frumos?
Tu mi-ai dat o lume nouă, mi-ai deschis o nouă cale!
C-un cuvânt, c-o vorbă numai, cu suflarea gurei tale,
Ca Domnul Hristos pe Lazăr tu din moarte m-ai sculat!...
Ce putere! Ce minune!...

RĂZAȘUL

Căpitanu-i fermecat!

RĂZVAN

Dar tu stai și taci acuma?... Îți pare rău dumitale
C-ai picurat o nădejde peste un noian de jale?

Poate-ţi mai aduci aminte cine eşti?... Ei bine, dar,
Nici eu n-o să uit atunce că Răzvan e un tâlhar!
(*Către Ganea.*)
Sunt tâlhar... Aşa-i, jupâne? Ei da! Sunt tâlhar! Fireşte!...
Am înţeles cum mă cheamă, ş-o să mă port tâlhăreşte...
(*Aruncând jos o pungă.*)
Na, boierule! Ia-ţi punga!...

GANEA

Ba nu! Ia-ţi-o dumneata...
Îţi mai datoresc trei sute... Crede-mă că n-oi uita...
Ciobanul o să-ţi aducă.

RĂZVAN

Nu-mi pasă de datorie!
Iată banii tăi, jupâne! Dă-mi o altfel de simbrie!
O simbrie tâlhărească! Las' prin cântec să ţi-o spui:
Numai cântecul deschide cugetul haiducului!

P-un deal, p-un colnic
Mergea un voinic,
Voinicul voinicilor
În ţara piticilor:
Cu faţa voinică
Ş-o inimă mică!
Lângă el mergea,
Şi la el privea,
Şi mereu ofta,
Poate că-l iubea
O copilă dalbă
Cu galbeni în salbă,
O dulce fetiţă
Cu flori în cosiţă,
Cu rai în guriţă!
Amândoi mergea,
Şi mergând grăia,

Şi grăind zâmbea,
Când iată
Dodată
Pe drum mi s-arată,
Stând în calea lor,
Vătavul haiducilor,
Căpitanul hoţilor,
Groaza veneticilor!
Şi cum mi s-arată,
Priveşte la fată,
O vede şi iată:
I se face milă
De biata copilă!
Şi zice apoi
Către cel ciocoi,
Către cel voinic,
Voinic de nemic:
Calea e a ta,
Mândra e a mea,
Şi de nu mi-o dai,
Hai la luptă, hai!...

(*Vidra îşi pune mâna pe frunte.*)

TĂNASE

U, uf, ce inimă mare! Păcat, zău, că nu-i creştin!...

GANEA

Eu nu-nţeleg, căpitane... Ce vrei? Ţi-oi plăti deplin...

RĂZAŞUL

Nu-nţelegi ce este lupta?

GANEA

Lupta?

RĂZAŞUL

Lupta voinicească:
Unul pe-altul să-mi apuce, ş-apoi să mi se trântească!

GANEA

Dar căpitanu-i mai tare... mai umăros... mai cu piept...
Lesne poate să mă bată... nu se cade... n-ar fi drept.

RĂZVAN

A! jupânului, pesemne, îi place lupta nemţeşte?
Daţi-i săbii dumisale: să-şi aleagă ce pofteşte!...
Pentru mine-i chiar totuna: ne vom bate cum va vrea,
De-oi muri, nu-i mare treabă, iar de nu, Vidra-i a mea!
(Scoate paloşul, pe când Răzaşul dă pe al său lui Ganea.)
Apucă spata, jupâne!...

GANEA
(scoţând paloşul)

Din dragoste!

CIOBANUL

Patru sate!

RĂZVAN
(învăluind)

Apără-te!

VIDRA
(descoperindu-şi faţa şi punându-se între amândoi)

Nu, Răzvane!... N-ai cu cine!... Nu te bate!...

CÂNTUL III

NEPOATA LUI MOŢOC

Să nu te blăsteme cineva:
s-ajungi slugă la cai albi
şi stăpân femeie s-aibi!
ANTON PANN

FEŢELE:

RĂZVAN, ostaş leşesc
VIDRA, iubita lui
RĂZAŞUL, VULPOIU — tovarăşii lui
SBIEREA, prins în război
HATMANUL
MINSKI, PIOTROWSKI — căpitani
ISCOADA MUSCĂLEASCĂ
OSTAŞUL I
OSTAŞUL II
OSTAŞUL III
CĂPITANI ŞI OSTAŞI LEŞEŞTI

O tabără leşească la marginile ţărei muscăleşti: corturi, tunuri, arme...

(Trei ostaşi, din cari I şi II duc pe cel al treilea, greu rănit.)

OSTAŞUL I

Mulţi muscali ucis-ai oare?

OSTAŞUL II

Cu sabia?

OSTAŞUL I

Cu ce vrei!

OSTAŞUL II

Cu suliţa două sute şi cu paloşul vro trei!
Opt sau nouă-zece sute... Poate şi mai mult!...

OSTAŞUL I

Desigur!

OSTAŞUL II

Dar tu?

OSTAŞUL I

N-am ucis nici unul. Nu-mi place. N-am vrut eu singur!...
Rănit-am însă vro mie... Tu mă ştii că-s cam voinic:
Tot răni de cele mai grele, de la cap pân' la buric...

OSTAŞUL II

Vezi, aşa suntem noi leşii!

OSTAŞUL I

Trăiască ţara leşească!
Muscalul, de-ar fi cu dracul, tot nu-i chip s-o biruiască!...

OSTAŞUL III

Of!... Eu mă sfârşesc cu zile... şi voi, ca neşte nebuni,
Când nu tremuraţi în tufe, vă desfătaţi în minciuni!...
Ah! duceţi-mă la doftor: încai moartea să mă scape...

(Câteşitrei ies la dreapta, pe când la stânga se arată Minski şi Piotrowski.)

MINSKI

Uite, măi! Inima-n mine plesneşte, gata să crape!...
Sângele mi se rădică şi se suie în obraz
De ciudă, de-ntărâtare, de durere, de necaz!
Cum ţi se pare, iubite? într-o tabără crăiască,
Tocmai în mijlocul nostru şi-n ţara noastră leşească,
Un străin, o venitură, un om fără căpătâi,
Un nătărău din Moldova să fie tot cel dentâi?
Pe când eu zac la o parte, lăsat fără nici o treabă,
Uitat ca o jucărie, ca un copil, ca o babă!

PIOTROWSKI

Ce vrei! *Ut verum dicamus*, mărturiseşte şi tu
C-acest *vir Valachus* este *strenuissimus*...

MINSKI

Ba nu!
Eu nu recunosc aceasta! Nu se cheamă vitejie
A nu te teme de moarte numai din obrăznicie!
Un nu ştiu cine ca dânsul, un mojic necunoscut,
Nu-i este iertat a face lucrurile ce-a făcut!
Să cuteze el s-apuce steagul muscălesc cel mare...
Aceasta m-aruncă-n friguri, în furie, în turbare!...
Să pătrunză chiar în cortul voievodului rusesc...
O! aceasta-i grozăvie! Sunt gata să-nnebunesc!
Spune singur tu, fârtate, dacă nu era mai bine
Neşte astfel de izbânde să se fi făcut de tine?
Sau de-un altul orişicare... iar de mine mai ales!...
Spune, spune tu!...

PIOTROWSKI

Fireşte! *Non est in dubio res.*
Însă, *carissim' amice*, aşa va fi totdauna

Că *virtus* nu-i alta-n lume decât *prospera fortuna.*
Răzvan e *felix ad casum*! Totu-i merge găitan!
E noroc. *Venti faventes!*

MINSKI

Tot Răzvan! Răzvan! Răzvan!
Tabără leşească-ntreagă mi-l înalţă şi-l ridică,
Iar despre noi nu s-aude, nu se vorbeşte nemică!...
Dreptu-i, oare, ca-ntr-o ţară, în care eu sunt născut,
Un venetic fără nume să fie mai cunoscut?!...
Zici că-i noroc?... Nu-i aceasta... Nici noroc, nici vitejie!
Este altceva, iubite, ş-o să ţi-o spui numai ţie...
Eu sunt sigur ş-aş fi gata chiar să jur c-acest Răzvan
E frate...

PIOTROWSKI

Frate cu cine?

MINSKI

Cu...

PIOTROWSKI

Dic quaeso!

MINSKI

Cu satan!

PIOTROWSKI

Ce spui, *Domine mi Deus!*... Dar de-unde s-o ştii aceasta?...

MINSKI

O vei şti şi tu ca mine... Spune-mi, văzut-ai nevasta
Îmbrăcată bărbăteşte, haine negre, chip bălan,
Care întovărăşeşte nencetat pe-acest Răzvan?

PIOTROWSKI

Am văzut-o... E frumoasă! *Virgo facie concina,*
Perdecora, pervenusta...

MINSKI

Ha, ha, ha! Asta-i pricina!
Răzvan zice că-i e soră, dar eu pot să-ţi dovedesc
C-acea muiere-i chiar dracul, numai botu-i femeiesc!
Dânsa-i o fermecătoare ce cu farmecele sale
Are puterea pe-orcine să-ntunece, să-l înşale,
Să-i ia văzul, să-l orbească, să facă noapte-n amiaz,
Încât s-o crezi că-i frumoasă şi pe Răzvan că-i viteaz!...

PIOTROWSKI

Cei drept, *Sanctissimus Thomas* in *Summa Theologiae*
Firmat asemenea fapte, iar *Petrus Hispanus* scrie
Cum că *foemina* şi dracul sunt *affines* oarecum:
Dracul e foc, iar femeia iese dintr-însul ca fum...

MINSKI

Crede-mă c-acea muiere, orice-i spune, orice-i zice,
Orice-i vrea, e însuşi dracul...

PIOTROWSKI

Taci, că iată vin aice
Alii duo Valachi, ce-i tot văd mai-mai de-un an
Conjunctissime vivendo nedespărţiţi de Răzvan...

MINSKI
(privind în partea de unde vin Răzaşul şi Vulpoiu)

Piha! Ce fãpturi ciudate! Ce fiinţi nesuferite!
Ce mişcări respingătoare! Ce obrazuri necioplite!
Eu unul îţi spui atâta că de-oi fi vrodată crai –

Lucrul este cu putință, – ei bine, de trei ori vai
Ce legi aspre n-aș mai face, ca să dau peste hotară
Și să gonesc într-o clipă toți moldovenii afară!
Însă toți! Toți pân' la unul! Nici un om! Nici un picior!
Numai pe Răzvan, el singur, l-aș lăsa... ca să-l omor!

RĂZAȘUL
(*cântând de departe*)

Vom îmblăti la săcară
Până-n mândra privăvară
Ș-om ieși la codru iară,
În capătul șesului,
La marginea drumului,
În calea armeanului!

MINSKI
(dulce)

Să trăiți, voinici!

VULPOIU

Prea bine; mulțumim...

RĂZAȘUL

Și sănătate,
Căci în lume sănătatea e mai bună decât toate!

MINSKI

Mă prea bucură-ntâlnirea... Doream să vă văz de mult...
Eram să vă-ntreb un lucru...

RĂZAȘUL

De nu-i fi lung, eu te-ascult,
Fiindcă noi, moldovenii, știm așa că vorba lungă
E nebunie de crieri și sărăcie de pungă.

MINSKI

Aș dori s-aflu... Pe cinste, Răzvan al vostru mi-i drag,
Și... vorbind c-un oarecine... făcut-am un rămășag...
Ca să nu-l pierd... mă pricepeți... vreau să zic... îmi trebui mie...
În sfârșit, ce fel de slujbă sau ce fel de boierie
Va fi avut în Moldova viteazul cel strălucit,
Ostașul cel mai de frunte, bărbatul cel mai vestit,
Podoaba taberei noastre, un luceafăr, o minune!...

VULPOIU

Drace! Vrei numai atâta?...

RĂZAȘUL

Taci, Vulpoiule! Nu-i spune...

VULPOIU
(*zâmbind*)

Ba să-i spui! De ce să piarză săracul un rămășag?
Mai vârtos când știu acuma că Răzvan îi este drag!...
Învață dar de la mine că slujba ce-o avusese
În țara Moldovei este dintre cele mai alese;
O treaptă atât de-naltă, încât era mititel
Boierul cel mai puternic, când se punea lângă el...

PIOTROWSKI

Admirandum!

MINSKI

Dar ce slujbă? Cum se cheamă?

RĂZAȘUL

Măi, ți-ajungă!
Că ne-am înțeles odată de-a nu face vorbă lungă...
Sunt cam iute. Bagă sama!...

VULPOIU

Las', Răzaşule!... Eu vreau
La toate câte doreşte, să-i pot răspunde pe şleau.
Că doar nu ne cercetează cu vrun scop de răutate,
Mai cu samă când iubeşte pe Răzvan ca şi pe-un frate...
Aşadar, mă-ntrebi ce slujbă? Cum se cheamă?... Fel de fel!
Unii căpitan îi zice, alţii-i zice vătăşel...
Dar treapta-i mult mai de frunte, prin putere şi simbrie,
De cum pe la voi aice este chiar o hătmănie!...

PIOTROWSKI

Capitaneus pedestris?

VULPOIU

Ba şi călare ades:
Pedestrime la strâmtoare şi călărime la şes...
În codru se pedestreşte, pe câmp încalecă iară:
Astfel este rânduiala oştilor la noi în ţară.

MINSKI

Dar avea moşii?

VULPOIU

Ha drace! L-asta eu nu m-am gândit!...
(*După o tăcere.*)
Cât poate da o moşie, Răzvan căpăta-nzecit...
Adecă cevaşi ca dijmă, în bani, în grâne şi-n vite,
Ce trebuia la poruncă să-i dea toţi pe negândite...

PIOTROWSKI

Şi-ţi fi avut multe *pugnas, videlicet* bătălii?

VULPOIU

O! se-ntâmpla câteodată şi-ntr-o zi două sau trii,
Cât ţinea vremea de vară, căci în urmă, la iernatec,
Ne hodineam cum fac turcii: obicei îndemânatec!

MINSKI

Dar spune-mi, acea femeie...

RĂZAŞUL
(*cu furie*)

La dracu! La nouă draci!
La nouă sute!...

MINSKI

Ce-ţi trebui? Ce vrei, voinice?...

RĂZAŞUL

Să taci!
Bată-te Mama pădurii! Te mai legi şi de muiere?

MINSKI

Ba nu; doream să ştiu numai...

RĂZAŞUL

Zău, mai bine fă-mi plăcere,
Ori ne lasă tu aice, sau noi te lăsăm aici!

MINSKI
(*către Piotrowski*)

Haidem, tovarăşe!

PIOTROWSKI

Ergo...

MINSKI

Să fiţi sănătoşi, voinici!
(Iese cu Piotrowski.)

RĂZAŞUL

Bună treabă!... Pizma, ura, zavistia, vrăjmăşia,
Şi nici un pai de răsplată pentru toată vitejia,
Iată câştigul cel mare, ce Răzvan l-a dobândit
De când părăsise ţara şi codrul blagoslovit!
Vai de dreptatea leşească! Vai de bunătăţi streine!
Ne-am păcălit, măi fârtate! Rău ne-am păcălit!...

VULPOIU
(gânditor)

Vezi bine!...

RĂZAŞUL

Mai înţelept moş Tănase, când zicea oftând cu foc:
Tu fă ce-ţi place, Răzvane, dar eu o să stau pe loc;
Nu las Moldova, şi pace! foamete, sete, ruşine,
Aice să sufăr toate, căci e cuibul meu...

VULPOIU

Vezi bine!

RĂZAŞUL

Şi eu, Vulpoiule dragă, trebuia verde să-i spui,
Iar nu să caut orbeşte buricul pământului,
Uitându-mi de răzăşie!... Poate că prin judecată,
De mai rămâneam în ţară, tot o câştigam odată.
Hrisoavele mele iată-s!
(Scoate din sân o legătură.)
Aci trei urice sunt
De la Alexandru Vodă şi de la Ştefan cel Sfânt,
Pe cari le stropesc cu lacrimi, le şterg de praf cu suspine,
Şi le ştiu pe dinafară, făr' să fi citit!

VULPOIU

Vezi bine!...

RĂZAŞUL
(sărută şi apoi ascunde legătura)

Îi ziceam eu: măi Răzvane, nu pleca! nu fi nebun!
Decât orice trai în lume, traiul codrului-i mai bun...
Of! Nu vru să mă-nţeleagă!... Şi tu ştii a cui e vina?
Aşa-i când tace cocoşul, lăsând să cânte găina;
Aşa-i când capra-i în frunte, poruncind în loc de ţap;
Aşa-i când bărbatu-i coadă; aşa-i când muierea-i cap!...
Din dobitoacele toate, numai matca la albine
N-are cusur ca stăpână... Celelalte, vai!

VULPOIU

Vezi bine!

RĂZAŞUL

Dracul ne trimise-n cale pe nepoata lui Moţoc!
Sărmanul Răzvan acuma nu-i om, ci-i un năpârstoc,
Pe care Vidra mi-l mişcă şi-l întoarce fără preget,
Şi la dreapta, şi la stânga, nu cu mâna, ci c-un deget!...
Ş-apoi eu nu dau cu gândul, oricât de mult chibzuiesc,
De ce Vidrei nu-i plăcuse obiceiul haiducesc?

VULPOIU

M-am gândit şi eu l-aceasta, ş-am ajuns drept încheiere
Să cred că Vidra-i smintită, ca orişicare muiere,

Iar Răzvan, de-a fost odată cu o minte de bărbat,
De când ascultă pe Vidra şi dânsul s-a deocheat;
Căci nebunia s-acaţă mai rău ca un mărăcine
Şi trece ca o căscare de la om la om...

RĂZAŞUL
(gânditor)

Vezi bine!

VULPOIU

Este-nvederat că leahul nu face haz de Răzvan....
Ş-apoi de-ar mai şti, o Doamne! că nu-i creştin, ci-i ţigan...
Oho! L-ar goni departe! Ba cu dânsul şi pe tine...
Iată cum ne duce Vidra, trăgându-l de nas!

RĂZAŞUL

Vezi bine!

VULPOIU

Leşii au o lege-anume: un om de neam ţigănesc
Să nu calce cu piciorul pe pământul cel leşesc...
Alte neamuri să poftească, orişicând sau orişicine,
Iar jidovii, mai cu seamă, sunt ca-n ţara lor...

RĂZAŞUL

Vezi bine!

ISCOADA
(arătându-se din fund)

Creştini cucernici...

VULPOIU

Ce-ţi trebui?

ISCOADA

V-am văzut, de nu mă-nşel,
Umblând cu Răzvan...

RĂZAŞUL

La naiba! Nici tu nu te-mpaci cu el?

ISCOADA

Nu mă-mpac? Iartă-mă, Doamne! Eu nici nu-nţeleg ce-i ură:
A iubi pe toţi creştinii mă-nvaţă Sfânta Scriptură...
Aşadar, vă rog să-mi spuneţi într-un chip cuviincios,
Unde poci oare să-l aflu, în numele lui Hristos?...
(Zărind pe Răzvan, care se apopie.)
Dar ce văd! Iată chiar dânsul!... Dumneata eşti, mi se pare,
În toată creştinătatea luptătorul cel mai tare?
Ca sabia lui Arhanghel, ca toiagul lui Aron,
Praştia lui David prorocul, buzduganul lui Samson...

RĂZVAN

Sunt Răzvan...

ISCOADA

E de nevoie, nimenea ca să n-o ştie,
Să vorbim precum vorbise Moise cu Iehova...

RĂZVAN
(către Vulpoiu şi Răzaşul, făcându-le semn să plece)

Fie!

RĂZAŞUL

Crede-mă c-ar fi mai bine ca şi pe noi să ne laşi.
Ai mulţi duşmani... Chiar muscalii nu-ţi sunt aşa de vrăjmaşi

Ca leahul cel pizmătareț, care alta nu visează
Decât el să se rădice și toată lumea să cază...

RĂZVAN

N-aveți grijă! Fiți în pace!... Puteți să vă depărtați:
Brațul meu e lângă mine și sabia-i lângă braț...

VULPOIU
(*depărtându-se cu Răzașul*)

Haidem, Răzașule dragă! Să-i spunem Vidrei aceasta:
Cine pe noi nu ne-ascultă, o s-asculte pe nevasta...

RĂZVAN

Suntem singuri. Ce vrei?

ISCOADA

Jură de-a nu spune nimărui
Taina cea de mântuire ce-am venit ca să ți-o spui.
(*Răzvan face un semn de învoire.*)
Nu-i așa! Eu vreau anume pe crucea prea lăudată,
Pe cei doisprezeci apostoli și pe Maica cea curată,
Pe cele șapte biserici, pe cei patruzeci de sfinți,
Pe soborul din Nikeia cu trei sute de părinți,
Pe-o sută cincizeci de psalmuri, pe șaptezeci de tâlcovnici,
Pe toți fericiții pusnici și mucenici și duhovnici,
Și pe ieslele, la care se-nchinară cei trei crai,
Să-mi juri mai întâi de toate că leșilor nu mă dai...

RĂZVAN

Tu nu ești leah, prin urmare?

ISCOADA
(*făcând cruce*)

Dumnezeu să mă păzească
De-a fi eretic ca leșii de legea papistășească!...

Dar dumneata, ca și mine, ești pravoslavnic curat,
Și slujind în astă țară, faci cel mai mare păcat,
Precum zice Sfântul Pavel...

RĂZVAN

Așa! Iarăși cele sfinte?
Tu ești muscal! Numai dânșii sunt meșteri cu jurăminte
Tot cruci și tot evanghelii să-nșire ca din fuior
Chiar atunce când li-i gândul să ne-nșele mai ușor!...
Ce vrei? Ce cauți pe-aicea? De la cine vii și de-unde?
Ce faci în oastea leșească și ce-ai cu mine?... Răspunde!...

ISCOADA
(*văzând pe Vidra, care se apropiase și se pusese în fața lui*)

Acest om... astă muiere... muierea nu-i tocmai om,
După cum mărturisește fericitul Chrisostom...

RĂZVAN

Taci!

ISCOADA

Femeia-i cam limbută: ea nu pricepe ce-i taina;
Vorba-i lungă ca și coada, coada-i lungă ca și haina,
Precum arată prorocul!...

RĂZVAN
(*apucându-l de barbă*)

Zău, nu mă mai stăpânesc!

ISCOADA

Nu mă necinsti!... Sunt preot și părinte sufletesc...

RĂZVAN

Zici că ești preot? ... Dar spune-mi, popei i se cade oare
Să-și arunce jos veșmântul, călcând rasa sub picioare,
Și prin fapta cea mai neagră să mânjească sfântul dar,
Iscoadă-n întreaga lume, preot numai în altar?

ISCOADA

Fiule! Eu nu văd răul de-a lucra cu stăruință
Pentru sfântul țar și pentru pravoslavnica credință.
Păcatu-i al dumitale, care, fiind moldovean,
Îți dai sufletul în gheara leahului celui viclean,
Popor depărtat de lege, oi rătăcite din turmă
Și pe cari o să-i strivească judecata cea din urmă,
La un loc cu filistenii și cu Gog și cu Magog...
Ș-apoi făcându-le astea, undei-i folosul, mă rog?

RĂZVAN

Eu caut numai la cinste...

ISCOADA

Fleacuri! Treabă de cuvinte!
Folos, cinste, tot aceea, deși se cheamă altminte!
Așadar, ce fel de cinste dobândit-ai, de când ești,
Ca Nemvrodul din Scriptură, floarea cetei diavolești?

VIDRA

Are dreptate, Răzvane! Iat-a treia bătălie,
În care brațul tău varsă ploi de sânge pe câmpie,
Ș-apoi unde-i mulțumirea și răsplata ce-o primești,
Rădicând pe brazda morții clăi de stârvuri dușmănești?...
Pe când tu goneai vrăjmașul, dând cu piepul la năvală,
Alții mulți s-ascund în umbră, de-unde răsărind cu fală
Îi vezi mari, îi vezi în frunte, lăudați, slăviți, aleși,
Iar tu rămâi tot în urmă, ca o slugă pintre leși!

RĂZVAN

Și tu, Vidro?

ISCOADA

Jupâneasa vorbit-a dumnezeiește!
Câteodată prin femeie Duhul cel Sfânt ne vorbește;
De pildă, Ana, Iudita, Estera... mai în sfârșit,
Este-nvederat că leahul deloc nu te-a răsplătit...
Rusul știe mult mai bine să dea orișicui dreptate...

RĂZVAN

Taci! Destul!

VIDRA

Vorbește!

ISCOADA

Țarul îți dăruiește trei sate...

VIDRA
(cu dispreț)

Bogăție? Nu-i aceasta!

ISCOADA

Trei sate lângă Kazan,
Și, cât va ține războiul, o treaptă de căpitan...

VIDRA
(mișcată)

Căpitan?

ISCOADA

Mai pe dasupra, pentru creştineasca faptă,
După moarte fericirea ş-un locaş în rai te-aşteaptă...

RĂZVAN

Nu primesc!

VIDRA

Ce spui, Răzvane! Dar de ce să nu primeşti?...
Nu-i puţin căpitănia în oştile muscăleşti.
Tu nu eşti născut aice; poţi să mergi în lumea-ntreagă.
De leşi n-ai nici o nevoie şi nemica nu te leagă...
Cată-ţi norocul aiurea, dacă nu-l găsim aici!

RĂZVAN

Am jurat!

ISCOADA

Dar jurământul nu se dă la eretici.
Deci, mitropolitul nostru pe dată o să-l dezlege,
Judecând după soboare şi dumnezeiasca lege,
Precum anume se scrie în sfântul Nomocanon,
Citeşte cap paisprezece soborul din Chalkedon,
Cap treizeci şi trei sau patru sobor din Laodikia,
Asemenea capul două sobor din Antiohia...

RĂZVAN

Fugi, popă fără credinţă, ce legea ţi-o iai în râs!
Fugi, şi spune celor javre ce la mine te-au trimis
Că Răzvan nu vrea să guste dreptatea voastră rusească,
Pentru care lumea toată-i o marfă negustorească,
Iar omul se scotoceşte ca vita ce-un precupeţ
O cumpără-n aşteptare s-o desfacă mai cu preţ!

Numai la voi vrednicia prin cumpănă se cunoaşte,
Deprinşi a vinde cu dramul până şi sfintele moaşte,
Şi cu mâna pângărită rămăşiţa unui sfânt
A schimba, după tocmeală, pe aur sau pe argint!...
Fugi de-aici!...

VIDRA

Dar uiţi, iubite, că de-ar fi oricum să fie,
Muscalu-ţi dă chiar îndată cinstea de căpitănie...
Vei fi căpitan, Răzvane!... Căpitan, aceasta-i mult!...

ISCOADA

Şi trei sate mari...

RĂZVAN

Lipseşte! Mi-e greu să te mai ascult!...

VULPOIU
(venind iute, turburat)

Topenie! Grozăvie! Bazaconie!...

RĂZVAN

Ce este?

VULPOIU

Lucru nevisat în vise, nepovestit în poveste!...
Vezi pe hatmanul acolo, stând la vorbă şi la sfat,
De toată căpitănimea ocolit şi-nconjurat?

(Iscoada se uită unde arată Vulpoiu şi fuge în partea cealaltă.)

RĂZVAN

Ei bine, ce mă priveşte?

VULPOIU
(*cu necaz*)

Ei bine! Ba zău nu-i bine!...
Ei vorbesc și pun la cale și se-ntreabă chiar de tine...

RĂZVAN

De mine? Ce nălucire!

VULPOIU

Căpitanii într-un gând
Îți tot caută pricină și te defaimă pe rând;
Unul care să te scoață din oaste, altul din țară,
Al treilea chiar din lume te-ar da bucuros afară,
Iar hatmanul mi-i ascultă, neclintit ca un butuc;
De multe, ce tot aude, s-a făcut și el năuc!

VIDRA

Vezi, Răzvane, ce greșeală de-a ne veșteji aice,
Pe când într-o altă parte ai putea să fii ferice?
Hai în oastea muscălească! Atâta ne-a mai rămas...
Te-așteaptă căpitănia, de-i face numai un pas...

VULPOIU

Vine hatmanul... Privește... S-au oprit în două rânduri...
E posomorât bătrânul: se cunoaște că-i pe gânduri,

RĂZVAN

Fie ce-a fi, las' să fie!... Eu unul tot ce-am jurat
Păstrez cu fruntea senină și cu cugetul curat!
Jurământul nu-i o glumă, născută printre pahare
Și, deodată cu beția, răsuflată prin uitare;
Jurământul pentru mine este mândrul curcubeu,
Ce leagă josul cu susul și pe om cu Dumnezeu!...

VIDRA

Ba mai bine-i o unealtă, o păpușă, o momeală,
Prin care cel ce nu crede pe toți ceilalți îi înșeală!...

(*Se pune deoparte. Vin Hatmanul, Piotrowski, Minski, mai mulți căpitani, și în urma lor Răzașul.*)

MINSKI

Știu bine, sunt foarte sigur și de tot încredințat
Că tabăra n-o să guste hotărârea ce-ai luat...

PIOTROWSKI

Asciscere peregrinos, multe primejdii aduce:
Pe străini lasă-i în coadă, *sapientissime duce*...

HATMANUL

Cine pentru noi se luptă nu-i străin, ci-i pământean...
Eu te căutam pe tine, viteazule căpitan.

RĂZVAN

Poate mă iai drept un altul, hatmane prealuminate.
Eu nu-s căpitan...

HATMANUL

Aceasta-i cam puțin; după dreptate
Ar trebui să fii hatman, căci chiar bătălia de-az,
Nu eu, tu ai câștigat-o, viteazul cel mai viteaz!

RĂZVAN

Iartă-mă...

HATMANUL
(*ridicând buzduganul*)

Deci, în puterea semnului de hătmănie,
Răsplătind măcar în parte minunata-ți bărbăție,

Căpitan pe câmpul luptei te rădic şi te vestesc,
În fața taberei mele şi prin numele crăiesc!

(Muzica militară intonează un marş triumfal. Vulpoiu sare în sus, Răzaşul îşi freacă mâinile.)

RĂZVAN

Eu?... Dar cum... În ce cuvinte?

MINSKI
(cu căldură)

Căpitane, eu aş cere
Să te facă chiar polcovnic! Aş leşina de... plăcere!
O dorință-nvăpăiată mă tot roade nencetat,
Ca dup-atâtea războaie să te văd... înaintat!...

PIOTROWSKI
(sărutând pe Răzvan)

Satisfactionis causa, şi eu te sărut acuma,
Ştiindu-te *dignum esse* chiar *amplitudine summa!*

HATMANUL

Însă nici căpitănia, mă jur pe-acest buzdugan,
Nu-i ceva destul de mare pentru brațul lui Răzvan.
La seimul cel mai de-aproape, țara o să te primească,
Spre mai deplină răsplată, în boierimea leşească...
Voi stărui şi eu însumi şi toți prietenii mei...
Dar pân-atunci, căpitane, spune-mi singur, ce mai vrei?

RĂZVAN

Nu pot mulțumi... n-am vorbe, hatmane preluminate...

HATMANUL
(zâmbind)

A, da! Mi-am adus aminte! Printre prăzile luate
În tabăra muscălească, găsit-am un moldovan,

Un boier, un om de frunte, judecând după căftan,
Deşi de multă vechime nu mai are nici o față,
Iar din ceprazuri sclipeşte ici-colea d-abia vro ață...
Ți-l dăruiesc...

(Răzvan se închină. Hatmanul şi căpitanii încep a ieşi.)

MINSKI
(întorcându-se iute)

Căpitane! În veci nu m-oi sătura
Toate bunurile lumii cu toptanul a-ți ura,
Şi văzându-te pe cale la o treaptă şi mai-naltă,
Inima-mi de bucurie saltă, saltă, saltă, saltă...

(Iese. Răzvan încrucişează mâinile pe piept şi rămâne nemişcat pe gânduri. Vidra îl priveşte în tăcere.)

VULPOIU

Iată-n sfârşit, căpitane, eşti chiar căpitan acum!
Şi-n pădure, căpitane, fuşi căpitan oarecum,
Astăzi, însă, căpitane, eşti mai cu căpitănie!

RĂZAŞUL

Bată-l norocul să-l bată! Hai să facem o beție!
(Târăşte afară pe Vulpoiu, cântând.)
Frunză verde de castan!
Căpitanu-i căpitan!
Tan! tan! tan!
Tan! tan! tan!
Căpitanu-i căpitan!
Frunză verde de castan!...

RĂZVAN

Iartă-mă, scumpo iubită!... Chiar fericirea ne-apasă,
Când deodată, ca un fulger, pe sărmanul om se lasă!...

Simţ în mine-o greutate... Doresc şi nu pot să crez...
Nu-i cumva vro nălucire? Poate dorm? Poate visez?...

VIDRA

Cum? Atâta veselie? Pentru ce?... Pentr-o nemică?
Căpitan! Ce mare treabă! Căpitanu-i o furnică!...
Veselească-se Răzaşul sau Vulpoiu, făpturi de rând,
Care pentr-un pai sunt gata a se tăvăli cântând!...
Dar tu?... Tu s-o faci, Răzvane?... Căpitanii într-o oaste
Sunt atâţia, că-n mulţime se lovesc coaste la coaste...
Căpitan!... o jucărie!... Căpitan!... e un covrig,
După care colindează bieţii copilaşi pe frig.

RĂZVAN

Ce? Căpitanu-i o glumă? Într-o tabără crăiască?
Dar ce fel de lucru-ţi trebui, care să te mulţumească?...
Au nu mă-nvăţai tu, Vidro, a merge chiar la duşman,
Câştigând prin viclenie tot cintea de căpitan?...
Nu-mi spuneai tu dineoare, cu mânie şi mustrare,
Că-ntr-o tabără domnească căpitanu-i lucru mare?...
Lămureşte-mă, iubito, unde vrei tu să m-aduci?
Nu-i de mult de când în codru, cu o ceată de haiduci,
Numele-mi suna prin ţară, ca o seceră ce sună
Când retează buruiana să crească iarba cea bună!
Eu credem atunci că-n lume nu-i chip să fie pe-aiuri
O zodie mai ferice ca traiul unei păduri,
Unde brazii şi stejarii, uriaşi din vremea veche,
Înfruntând mii de furtune, viteji fără de păreche,
Mi se-nchinau cu răbdare, m-apăra şi m-asculta,
Pân'ce din sânul lor verde nu m-a smuls voinţa ta!...
Te văzui... iubirea şterge tot ce-i place ca să şteargă:
Lăsat-am cărări înguste ş-am ieşit la calea largă,
Uitat-am codrul, Moldova, tot ce-a fost, tot ce-a trecut,
Venit-am în ţări străine, cum ai spus şi cum ai vrut...
Astăzi norocu-mi zâmbeşte: sunt căpitan şi pe cale...

VIDRA

De-a fi boier ca toţi leşii: o boierime de jale!

RĂZVAN

Hatmanul mă socoteşte, de ceilalţi sunt căutat,
Numai tu pe bucuria-mi tragi un văl întunecat,
Pe când c-un ceas mai-nainte erau de-o altă părere...
Nu sunt un copil, de care să-şi bată joc o muiere!

VIDRA

Da! O muiere din neamul acelui groaznic bărbat,
Care numai c-o-mbrâncire patru Domni a răsturnat,
Ş-al căruia falnic sânge clocoteşte cu putere,
Ca talazurile mării, în pieptul meu de muiere!
Ah, ascultă-mă, Răzvane! Şi-ntre firile de jos
Foarte mulţi sunt tari de mână ş-au un suflet inimos,
Dar totuşi rămân ca broasca cea cufundată-ntr-o baltă,
De-unde numai câteodată, ieşind pe uscat, tresaltă,
Priveşte la mândrul soare, se-ntinde pe-un verde strat,
Sughiţă-n sine cu poftă văzduhul lin şi curat,
Încât ai crede, văzând-o, c-a priceput ce-i lumina
Şi nu mai poate să guste întunerecul şi tina,
Pe când n-a trecut o clipă: iată broasca înapoi
Se-ntoarce iarăşi în noapte, în mocirlă şi-n noroi!...
Vitejia cea mai mare, inima cea mai aleasă,
Mii de bunătăţi cu care nu ştiu cine te-nzestrasă,
Sunt, iubitule, ca fierul ruginit şi fără preţ,
Până când încape-n mâna lucrătorului isteţ
Ce-l apucă strâns în cleşte, îl curăţă pe cărbune,
Şi dintr-o grămadă neagră mi-l vezi scoţând o minune,
Strălucită ca oglinda, gingaşă încât, suflând,
Suflarea-i întipărită pe luciul cel plpând!
Acel lucrător, Răzvane, se numeşte...

RĂZVAN

Se numeşte?

VIDRA

Setea de-a merge-nainte... Iată ceea ce-ţi lipseşte,
Acea sete care frige şi-ngheaţă inima mea!
Dar trebui s-o aibi, Răzvane! Eu voiesc, ş-o vei avea...
Atunce când buza Vidrei obrazu-ţi pârlit l-atinge,
Ochii mei în ochi-ţi cată, mâna mea pe mâna-ţi strânge,
Sufletul meu desfăşoară
Câte-o părtecea mereu
Ce pe furiş se strecoară
Adânc în sufletul tău!
Vidra-i pentru tine-n lume
Ca izvoarele de munte
Ce fac Dunărea să spume
Din pâraiele mărunte...

VULPOIU
(vine şovăind)

Hi, hi! Dunăre!... Departe!... Căpitane, eu sunt beat,
Ş-aş vrea să-ţi spui, căpitane, un lucru foarte ciudat...
Adecă-te, căpitane.... zău, n-are nici o pareche...
Dar lasă-mă, căpitane, ca să ţi-o spui la ureche...

RĂZVAN

Spune...

VULPOIU

Apoi, căpitane, ştii leahul cel blăstemat?...
Ştii cela ce-ţi strângea mâna?... Căpitane, eu sunt beat!...
Ştii, se vâră-n om ca musca?... Ştii, chiar cu nepusă masa?...
Hi, hi! Ştii leahul acela? Iubeşte pe jupâneasa!

RĂZVAN

Vidra?

VIDRA

Eu?

VULPOIU

Da, da, da, Vidra!... Mi-a spus că-i place de foc!
Zău aşa! Chiar acuşica!... Ha, ha, ha! Ce dobitoc!...

(Minski se arată în fund.)

Dar iată-l! Întreabă-l singur! Bată-l năbădaica leahul!
Hi, hi, hi!... Mi-e somn!... Mi-e lene!... Ba nu!
Mă doare stomahul!
(Iese.)

RĂZVAN
(mergând iute înaintea lui Minski şi apucându-l de mână)

Ascultă-mă, cum te cheamă!... Ştii un lucru? Ştii sau ba?
Noi trebuie să ne batem!...

MINSKI

Dar pentru ce?

RĂZVAN

Nu-ntreba!...
Pentru ce?... Pentru că.... pentru .... pentru că, privind la tine,
Simţesc un fel de simţire... mai în sfârşit nu mi-e bine!...
O să ne batem chiar astăzi... chiar acuş! M-au auzit?...

MINSKI

Cum aşa? Nu pot pricepe, tovarăşe prea iubit...
Eu nu ţi-am făcut nimica... Să ne batem nu-i cu cale...
Spune mai întâi pricina?

RĂZVAN
(cu furie)

Nu-mi plac ochii dumitale!
Mă supără, mă-ntărâtă, m-aprind... Nu mai pot vorbi!...

MINSKI
(zâmbind cu dulceață)

Numai atâta? Ei bine... atunci, când ne-om întâlni,
Mă jur a-mi închide ochii... O să mă feressc de ceartă...
Dar sunt grăbit... Am o treabă... Mă duc... Iartă, iartă, iartă!
(Fuge.)

RĂZVAN
(cu dezgust)

Ce mișel!...

VIDRA

Mă mir, Răzvane, văzându-te temător.
Nu cumva m-ai crede-n stare până' la viermi să mă pogor?...

RĂZVAN
(luând-o de mână cu aprindere)

Și palaturi aurite, ș-un acoperiș de paie,
Când flacăra le cuprinde, fac tot un fel de văpaie:
Iubirea-i un foc, iar focul, oricât de jos ar veni,
E grozav când izbucnește, și-i lesne a izbucni!
Mi-ești dragă și-n toată lumea găsesc cu putință toate,
Dar dragoste fără teamă nu se poate, nu se poate!...

VIDRA
(arătând în urma lui Minski)

Cugetă acum, iubite, de-i cinste pentru-un Răzvan
O biată căpitănie: și dânsul e căpitan!

OSTAȘUL
(aducând pe Sbierea, care vine cu capul plecat și numără pe degete)

Robul de la hatman...
(Se închină și iese.)

RĂZVAN

Sbierea!...

SBIEREA
(ridicând capul, cu bucurie)

Tu ești, Răzvănică dragă?...
Și dumneata, jupâneasă?... Parcă văd o pungă-ntreagă!...

RĂZVAN

Te rog să ne spui și nouă prin ce minune-ncăpuși,
Așa departe de țară, tocma-n tabără la ruși?

SBIEREA

Încăpui ca două-n patru... Ce-ntrebare! Nu știi oare
Că tabăra muscălească este foarte-ncăpătoare?
Ș-apoi mai având necazuri, slăbisem mai mult de-un sfert:
Carnea spânzură pe mine curat ca un sac deșert...

RĂZVAN

Eu te-ntreb prin ce-ntâmplare te găsești în astă țară?
Cum de te-au luat muscalii?

SBIEREA

De la tătari mă luară...

RĂZVAN

Dar tătarii?

SBIEREA

Mă robise mai anțărț, când au trecut
Prin moșia mea Flămânzii, o moșie lângă Prut.
Asta n-ar fi fost nimica, să nu fi luat cu mine
Un chimir cu trei fișicuri, pline, pline, pline, pline:
Cel dintâi era cu taleri, altul numai cu florinți,
Al treilea galbeni, galbeni de cei ungurești cu zimți!...
Ce chimir!... De piele neagră, și bagă bine de seamă,
Avea-n juru-i acățate zece năsturași de-alamă...

RĂZVAN
(zâmbind)

Tătarul de la Moldova, muscalul de la tătar,
De la muscal te ia leahul, ș-ar fi cu putință iar
De la leah să te ia neamțul, încât astfel, într-o zi,
Deodată cine mai știe prin ce țară te-ai trezi!...
Oare nu era mai lesne, cu puțină cheltuială,
Să te răscumperi din lanțuri și să scapi de tărbăceală?

SBIEREA

Cum? Să mai plătesc? Vai mie! Ar fi mai bine să crap!
O asemenea prostie nici nu mi-a trecut prin cap!
Ce-mi pasă că nu sunt slobod, când stăpânul mă hrănește?
Iar pân-atunci în Molvoda venitul meu crește, crește...
Ș-apoi eu am totdauna o nădejde-n Dumnezeu
Că sfântul mereu mă scapă, fără să-i dau nici un leu,
Decât numai câteodată vro lumânare de ceară,
Care, de frica scumpetei, o fac la mine la țară...

RĂZVAN

Du-te, boierule, du-te! Nădejdea te-a mântuit...
Întoarce-te la Moldova, fără să fi cheltuit!
Te iert pentru-a doua oară...

SBIEREA
(făcând cruce)

În sfârșit, o Doamne sfinte!

RĂZVAN

Te-am mai iertat în pădure...

SBIEREA

Bine că-mi aduci aminte!
Răzvănașe, cer dreptate! Ar fi un păcat să tac...
Hoții tăi atunci în codru mă despoiară de-un sac.
Fii și tu om cumsecade, fă-ți o pomană deplină:
Nu te bucura, drăguță, de-o avuție streină...
Dă-mi înapoi săculețul!... tu știi c-a fost peste tot
Taleri trei mii patru sute cincizeci și șapte ș-un zlot...

VIDRA
(luând pe Răzvan la o parte)

Vezi! Învață de la dânsul patima ce vrea să zică!
Acest om pentr-o lăscaie, acest om pentr-o nemică
Va suferi cu plăcere, făr' să scoață un suspin,
Robie, lanțuri, rușine, bătăi, închisoare, chin...

SBIEREA
(zâmbind cu mândrie)

O, da, da...

VIDRA

Ș-orice adaos, orice spor de bogăție,
În loc ca să-l mărginească, îi dă o poftă mai vie,
O dorință mai setoasă ș-un avânt mai arzător
De-a vedea lucind în ladă-i sunător pe sunător!

SBIEREA

O aşa... aşa...

VIDRA

Aşterne denainte-i ca zăpadă
Covoare cu pietre scumpe, aur şi argint grămadă...

SBIEREA
(*cu desfătare*)

Şi...

VIDRA

Dânsul tot n-o să-ţi zică: Stăi! acuma-s mulţumit!

SBIEREA

Haida-de-de! Na! Fireşte! Doară n-am înnebunit!

VIDRA

O! dacă şi tu, Răzvane, ai simţi aşa de tare
Mândra patimă de-a creşte tot mai mare şi mai mare,
Precum Sbierea mii de galbeni din nemic a secerat,
Tu dintr-o căpitănie ai ajunge împărat!...

SBIEREA

Atunci mi-ei da şi dobânda... Acum însă, deocamdată,
Să ne răfuim cu sacul. Fii datornic bun de plată...
Răzvănică, sufleţele, să nu uiţi că eşti creştin...
Numai camătă s-ar face nouă sute pe puţin...

RĂZVAN

Nu! ... Departe de la mine toate patimele care
Cu lăcomia lui Sbierea au vrun fel de-asemănare!

VIDRA
(*respingându-l cu dispreţ*)

Fugi! Mi-e milă şi mi-e jale! Mic, tot mic şi iarăşi mic!
În deşert din înjosire eu mă-ncerc să te rădic!
Du-te dar de te-nvârteşte în îngusta-ţi vizuină:
Cearcă-ţi mintea-n întunerec, scaldă-ţi sufletul în tină!
Eu te las! Te las, Răzvane! Om tâmpit şi sfiincios!
O prăpaste ne desparte: eu prea sus şi tu prea jos!

(*Vrea să iasă, Răzvan se repede după dânsa.*
Sbierea strigă: „Sacul meu! sacul meu!“...)

CÂNTUL IV

ÎNCĂ UN PAS

Pentru țigani s-au zis multe, ca să nu fie primiți
Căci rușine Eteriei a fi cu țigani uniți,
Căci luându-se Elada, de vor fi și ei ostași
Vor cere cu tot cuvântul și ei să fie părtași...

BELDIMAN, *Jalnica tragodie*

FEȚELE

RĂZVAN, polcovnic leșesc
VIDRA, nevasta lui
RĂZAȘUL
VULPOIU
SBIEREA
HATMANUL
BAȘOTĂ

RĂZAȘUL

Nu mai pot, bată-l năpastea! De-atâtica timp în șir
Să nu vezi o sărmăluță, ci tot numai borș cu știr!
Destulă străinătate!
(*Arată la gât.*)
M-am săturat pân-aice:
De-amărâtă ce mi-e viața, nu mai știu cum i-aș mai zice!...
Șase veri și ierni vro șapte, nu o lună sau un an,

De când parc-aș fi o umbră după pașii lui Răzvan;
Ba zău, chiar umbra, fârtate, când nu-i lumină, s-ascunde,
Pe când eu rămân cu dânsul, amândoi oricând ș-oriunde!...
Haiducit-am împreună și-mpreună am trecut
În astă țară leșească, unde dracul s-a născut!
Cu muscalii, cu păgânii, nu vrun an și nu vro lună,
Șase veri și ierni vro șapte bătutu-ne-am împreună!

VULPOIU
(*cu desplăcere*)

Haide! Cineva te-ar crede că numai voi amândoi
Ați făcut și mari și late! Dar uitat-ai pe Vulpoi?

RĂZAȘUL

Orice-ai zice tu, acuma, fostul nostru harambașă
Ajuns-au obraz de cinste, cât un vizir sau un pașă;
E polcovnic, e om mare, și ca mâini o să-l privim
Înălțându-se deodată și mai ceva!... Aferim!
Nu-i vorbă... I se cuvine... N-a câștigat de pomană!
Chiar săptămâna trecută a mai căpătat o rană
În lupta cea cu tătarii...

VULPOIU

Aș! D-abia l-au zgâriat!
Sărutare de săgeată... Nu-i lucru de speriat...
Dec! A fost rănit și dânsul într-o singură bătaie,
După ce trecuse teafăr prin douăzeci de războaie.

RĂZAȘUL

Dar să lăsăm toate astea... Nu știu ce voiam să-ți zic...
Aa! Uite pe fereastră!... Privește!... Nu vezi nimic?...
(*Cântă, arătând cu mâna.*)

Cu miros de viorele,
Trandafiri şi micşunele,
Bate vântul ţării mele!
Bate-ai, vântule, curat,
Să alini al meu oftat!
Bate-ai, vântule, uşor,
Să-mi mai treacă din cel dor!
Bate-ai, vântule, cu foc,
Să mă muţi din acest loc!

Aşa-i, Vulpoiule dragă! Tare mă furnică dorul!
Ţărişoara-i prea aproape; de-i azvârli cu toporul,
Dai de brazda românească!... Nu mai este pe-unde fui:
Pe la muscali, pe la dracu, pe la tatăl dracului!
Şi-apoi astăzi în Moldova nu mai e nici Petrea Şchiopul,
Prietenul ciocoimii, bat-o focul şi potopul!
Alt vodă stătuse-n locu-i, un stăpân mai omenos,
Care şade sus, dar ţine cu norodul cel de jos!
Cică-l cheamă Aron Vodă... un voinic, un flăcăiandru,
O viţă lăpuşnenească: feciorul lui Alexandru...
Ştii? Cel Alexandru Vodă ce mânca boieri de vii,
Încât îi făcea de groază bejenari pe la pustii!...
Aşadar, pe-aci mi-e drumul. Trec prin foc şi prin furtună!
Să mai stea Răzvan şi singur... Nu rămâi şi pace bună!...
Mă duc la Iaşi cu hrisoave...
(*Scoate din sân o legătură.*)
Iată-le! Aice sunt
Ispisoace şi direse chiar de la Ştefan cel Sfânt!...
E cam veche legătura, de mare-mult ce-i purtată,
Dar n-o las de lângă mine, n-o las cu capul o dată!
O voi strânge tot la sânu-mi cât voi umbla pe pământ,
Şi-n urmă, dând ortul popei, o voi duce şi-n mormânt!
(*Sărută legătura ş-o ascunde.*)
Voi merge iar cu proţapul, o să vorbesc cu domnia,
Doară va da Sfântuleţul să-mi întoarcă răzăşia...

VULPOIU

Drace! Nu cumvaşi ai crede c-o să rămâi numai eu?
Culcă-te pe-acea ureche! Nu cunoşti tu gândul meu.

Orice ţipenie-n lume un sfânt are sau o sfântă:
Pe tine, vezi bunăoară, răzăşia te frământă,
Pe mine mă prigoneşte frumuseţea codrului,
Când şedeam cântând din frunză la umbra stejarului.
Tu a tale, eu a mele, fiecine ale sale!...
Uite, zău, când mi se-ntâmplă de-ntâlnesc viind în cale
Un ciocoi ca o fetiţă, mititel şi curăţel,
Lins la ceafă, dres în faţă, sprintenel şi spălăţel,
În sfârşit, o pocitură dintre cele guri căscate, –
Mă-nvoaltă, mă răsuceşte ca să-i dau pe după spate!...
Când privesc într-o livadă copăcelul ofticos,
Cu crengi tocite de-omidă şi cu trunchiul găunos,
Hoţomanul meu de cuget mă gâdilă şi-mi şopteşte:
Nu-i aşa că-n codrul nostru ciuperca mai bine creşte?
Când aud o păseruică ciripind pe vrun zaplaz,
Mi se pare ciripirea-i că, zău, n-are nici un haz,
Căci mi-aduc aminte bine... of, of, of, mi-aduc aminte
Cum ciripea dineoare, cum ciripea mai-nainte,
Cum ciripea la pădure prin rărişul cel din crâng...
Şi când mi-o aduc aminte, pe loc îmi vine să plâng!

(*Intră Răzvan, cu braţul stâng oblojit.*)

RĂZAŞUL

Polcovnice!

RĂZVAN

Ha? Ce treabă?

RĂZAŞUL

Dă-mi drumul să plec de-aice.

VULPOIU

Şi eu...

RĂZVAN

Mă lăsaţi pe mine?

VULPOIU

Ba nu... totuşi... cum am zice...

RĂZVAN

Ce? Nu vă mai place dară al armelor meşteşug?
În loc de sabia lată vreţi la sapă şi la plug?
Vi s-a urât cu războaie? Poftiţi odihnă?...

RĂZAŞUL

Nu încă...

RĂZVAN

Poate vi-i foame? Vi-i sete?... N-aveţi cuşmă sau opincă?

VULPOIU

Nu...

RĂZVAN

Atunci care-i pricina!

RĂZAŞUL

Apoi dă, ce să vorbesc!
Mi-e dor de ţara Moldovei, de căminul strămoşesc...

VULPOIU

Şi mie...

RĂZVAN
(*furios*)

Aşa, nemernici!... Cum? Vouă vi-i dor de ţară!...
Dar eu? Ce-s eu? Ce? Răspundeţi!... Sunt o gadină? O fiară?
Oare inima-mi cernită, ca o rază dup-un nor,
Nu plânge şi ea, sărmana, de focul acelui dor?
Numai voi iubiţi Moldova?... Dor de ţară!... Dor de ţară!...
Rândunicele, când pleacă, se gândesc la primăvară,
Ca să se-ntoarcă voioase iar la cuiburile lor,
Şi numai omul, el singur, să nu simţă nici un dor!
Fugiţi! Lipsiţi denainte-mi...

VULPOIU

Polcovnice...

RĂZVAN
(*lovind cu piciorul în pământ*)

Dor de ţară!

RĂZAŞUL
(*scărpinându-se la cap*)

Zău, n-ai cuvânt să te superi...

RĂZVAN

(*punând mâna pe sabie*)

Ieşi afară! Iaşi afară!...

(*Răzaşul şi Vulpoiu ies prin o uşă, pe când Vidra intră prin alta.*)

VIDRA

Ce-nsemnează astă larmă?

RĂZVAN

Dentâi, să mă liniştesc!

VIDRA

Eşti turburat?

RĂZVAN

Nu-i nemica... Nu poci să mă stăpânesc...
Dor de ţară!... Sunt cam iute...
(*Strigă.*)

Măi, Răzaşule! Vulpoiu!...

VIDRA

Dar ce vrei să faci, iubite?

(*Vulpoiu intră cu sfială.*)

RĂZVAN
(*dându-i mâna*)

Fie pace între noi!...
Celalalt de ce nu vine?...

VULPOIU

Aş! El fulgeră, trăsneşte,
După cum ştii că-i e firea: când se supără, plesneşte!

RĂZVAN

Spune-i că-l rog să mă ierte... Mi-aţi vorbit într-un ceas rău.
Cât despre plecarea voastră, o să vedem mai târziu.

VULPOIU

Să trăieşti!
(*Iese.*)

VIDRA

Aş vrea să aflu şi eu cu tot dinadinsul
Ce-i şi cum?

RĂZVAN

Am fost la hatman...

VIDRA

A! Şi ce-ai făcut la dânsul?

RĂZVAN

Dragă, o să-ţi spui în urmă lucrurile ce-am grăit;
Ajungă-ţi acum dodată că ieşii foarte mâhnit...
M-arunc pe cal ca vârtejul, înfig în coasta-i un pinten,
Murgul scutură din coamă, zboară vesel, fuge sprinten,
Şi cu cât sălta mai tare, şi cu cât mai mult sărea,
Mişcarea-i cea furioasă simţeam că mă răcorea,
Până ce-l lăsai în voie, azvârlind din mâini căpăstru:
Calul, născut în Moldova, mă duse drept pân' la Nistru...
Nistru, apă românească, ce spumegă pintre stânci,
Îngropând duşmanii ţării în vâlvorile-i adânci!
Nistru, ale cărui unde altădată-n zile grele
Apărau în loc de tunuri hotarele ţării mele!
Nistru!... Nistru!... Pân-acuma ştiut-am să mă feresc
De-a trece pe lângă ţărmu-i, ca să nu mă ispitesc!
Şi să nu-mi aduc aminte că rămâi în ţări străine,
Pe când scumpa mea Moldovă nu-i departe de la mine!
Astăzi însă de nevoie mă simţii împins la mal,
Căci dorul ţării răzbate pân' şi sufletul de cal!...
Nainte-mi se dezvăliră, şerpuind ca un balaur,

Holde şi câmpii, în care, jucând pintre spice de-aur,
Se zăreau, ca pietricele presărate pe-un inel,
Bosoioc şi garofiţă, toporaş şi ghiocel,
Iar prin ele-n depărtare, un român muncind la soare,
Falnic, rumân, plin de viaţă, se părea şi el o floare!...
Le văzui acele locuri şi din văz le sărutai:
Ţara-mi, unde însuşi iadul parcă se preface-n rai!...
Numai tu poţi înţelege, numai tu, Vidro iubită,
Poţi simţi cu ce durere am trecut eu prin ispită
Şi, scăldând calul în spume, de la ţărmul fermecat
Eu şi dânsul, fără voie, amândoi ne-am depărtat!...
Viu acasă... d-abia însă pus-am piciorul, şi iată
Vin Răzaşul şi Vulpoiul denaintea mea dodată,
Neştiind că-n pieptu-mi arde cel pojar îngrozitor,
Şi-mi vorbesc de ţara noastră, şi-mi grăiesc de-al ţării dor!
Ei să plece la Moldova! Dor de ţară! Dor de ţară!...
Iară sângele meu fierbe! Furia m-apucă iară!...

VIDRA

Vrea să zică, tu, Răzaşul, calul vostru şi Vulpoiu,
Sunteţi tocmai deopotrivă, tot un fel şi tot un soi?

RĂZVAN

Cum aşa?

VIDRA

Inima voastră se vaietă şi suspină
Dup-o pulbere deşartă, o bucată de ţărână,
Un pământ uscat şi rece, de ierburi acoperit,
Printre cari o floricică de-ntâmplare-a răsărit!...
Asta-i iubirea de ţară?... De-aşa iubire mi-e jale,
De-aşa fiinţă mi-e milă...

RĂZVAN

Tu iar cu visele tale!...

VIDRA

Vise! Nu oricine poate să viseze-al Vidrei vis!...
Când te-am întâlnit în codru şi-ntâlnindu-te mi-am zis:
Acest haiduc o să-ntreacă trândăvita boierime –
Eu visam... ş-astfel de vise altul nu visează nime!
Când te-am smuls la lumea largă din ascunsu-ţi adăpost,
Împingându-te-nainte, iarăşi visul meu a fost!
Ş-acum eu visez, Răzvane, când mi se pare ciudată
Iubirea ţării ce numai prin buruieni se desfată!...
Omul ce-şi iubeşte ţara cu adevăratul dor,
Nu-i pasă de lutul ţării, ci de-al ţării viitor!
Nuzuieşte pân' la stele, fă-te tot şi tot mai mare,
Şi slava-ţi o să mărească ţara ta din depărtare,
Precum luminosul soare,
Din lăcaşu-i depărtat,
Sparge făr' să se pogoare
Vălul nopţii-ntunecat!
Fie Răzvan orişiunde, el tot ţara şi-o iubeşte,
Dacă prin faptele sale se rădică şi uimeşte,
Încât împrejuru-i face pe străin şi pe păgân
Să şoptească cu mirare: multe poate un român!...

(*Sbierea se arată în uşă.*)

RĂZVAN

Tu, jupâne? Cum? Şi-aice?...

SBIEREA
(*frecându-şi mâinile*)

Da, da! Ş-aice! Ş-aice!
De ce nu? Viu din Moldova ca să te fac mai ferice...
Jupâneasă foarte scumpă, nu ştii încă, negreşit,
C-uncheşelul dumitale nu mai este?... S-a sfârşit:
Şi-a încheiat catastihul, isprăvind de cheltuială,
Căci şi viaţa omenească-i tot un fel de socoteală...

VIDRA
(*cu răceală*)

A murit? Ce spui, jupâne? Şi dumneata cum o ştii?

SBIEREA

De vro câtva timp încoace eram vecini la moşii...
Când mă-ntorsei din robie, cu dobânzi întârziate,
Cumpărai pe lângă Nistru nişte câmpuri nelucrate...
Apoi bine, jupâneasă, dumneata acuma eşti
Deplină stăpânitoare moştenirii părinteşti:
Patru sate, două iazuri, mii de vite râmătoare,
Şapte mori, o herghelie ş-o pădure... Nu vinzi oare?

VIDRA

Dumneata ai vrea să cumperi?

SBIEREA

Ieftin; bani în ţară nu-s;
Cu turcii, cu bir, cu dajdii, toţi gălbănaşii s-au dus...

RĂZVAN

Nu! noi nu vindem nemica! Voi lăsa pe leşi mai bine
Ş-o să m-aşez româneşte, în ţara mea şi la mine...

VIDRA

Aşa? Nu cumva, Răzvane, să ne-nchidem într-un sat,
Gustând viaţa de câmpie şi văzduhul cel curat
Într-o cuşcă mojicească, plină cu miros de varză,
În casă grămezi de teancuri şi pe-acoperiş o barză?
Tu o să petreci, iubite, vânând potârnichi şi lupi,
Eu purtând grijă de turme, de ţarină şi de stupi,
Iar vătafii, pârcălabii şi vecinii de moşie,
Văzându-ne, o să zică: Ce bună gospodărie!...

Frumos trai! plăcută soartă! Noi, o Vidră şi-un Răzvan,
Să-nlemnim stând la o parte, nemişcaţi ca un buştean!...

SBIEREA

Este foarte potrivită socoteala dumitale:
Decât a sta la moşie, mult mai bine cu parale...

RĂZVAN

Dar ascultă, dragă Vidră, şi-n Moldova ca ş-aici
Se dă cuvenita cinste la ostaşi şi la voinici...

SBIEREA
(*clătinând din cap*)

Hem! s-ar putea ca ş-acolo să te primească polcovnic...
Însă la români o slujbă nu-i tocmai lucru statornic!

VIDRA

Să văd eu cum se-ncovoaie cu sfială un Răzvan
Pe lângă cei mai din coadă boieraşi de la Divan,
Pentru ca dintr-înşii unul, c-o inimă mai miloasă,
Ca la un câine din curte să-i arunce neşte oasă?
Ba poate că şi pe Vidra, pe nepoata lui Moţoc,
O să mă trimiţi, cu lăcrimi să mă duc într-un noroc
La nevasta vrunui vornic sau la vro logofeteasă,
Care n-ar putea la mine să fie nici fată-n casă!...
Aşa se capătă slujba, când tu te pleci ca s-o cei,
În loc d-ai sili prin fapte să te caute chiar ei!
Nu, nu! Las'ca ţara noastră să simţă durerea crudă
Că-n sânu-i omul de frunte în deşert îl vezi c-asudă,
Şi din cupa deznădejdii bând ocară, bând amar,
Lucrează şi zi şi noapte, lucrează tot în zădar,
Căci mişeii, ca o strajă, cârma ţării împresoară
Şi pe-orcine nu-i dintr-înşii, mi-l resping şi mi-l doboară!...

SBIEREA

Ca unul şi-unul fac doi, vorbit-ai drept şi frumos:
Pe mine, zău, tot mişeii din visterie m-au scos.
Mulţi mişei sunt în Moldova! Dumnezeu să te ferească
Eu ş-oricare om de treabă poate să se prăpădească!...
(Către Răzvan.)
Aşadar, vinde-ţi moşia, să n-ai bătaie de cap...
Uite, eu ca un prieten, aş vrea numai să te scap...

RĂZVAN
(luând pe Vidra la o parte)

Iubită Vidră, mai lasă... De ce-i astă grabă mare?
Eu nu ţi-am spus încă toate... Mai este o-mprejurare.
(Cu răceală, către Sbierea.)
Vino mai târziu, jupâne... Mai târziu!

SBIEREA
(cu umilinţă)

Vă las... Vă las...
Mă-ntorc într-o jumătate, ba nu! Într-un sfert de ceas.

(Se depărtează, apoi se opreşte în uşă, se mai închină o dată şi iese.)

VIDRA
(cu tărie)

Fie! Eu ţi-am spus, Răzvane, ş-acum îţi voi spune iară
Că Vidra nu vrea să plece ca să se-ngroape la ţară...

RĂZVAN

Bine! Nu ne vom întoarce! Vreau şi eu să-ţi dovedesc
Cât de mare ţi-e puterea şi cât de mult te iubesc...

VIDRA

Dar oare viaţa-mi întreagă nu-i destul să-ţi dovedească;
În toată clipa, că Vidra ştie şi ea să iubească?
Eu nu mă gândesc, Răzvane, eu nu mai pot cugeta,
Eu nu mai pricep nimica decât înălţarea ta...

RĂZVAN

Nu vom pleca la Moldova; mă supun voinţei tale;
Dar lumea-i încăpătoare; s-alegem o altă cale;
La nemţi, la turci sau aiurea, oriunde-mi vei porunci,
Atâta-i cu neputinţă de-a mai rămânea pe-aci...

VIDRA

Şi de ce-i cu neputinţă?

RĂZVAN

Ştii c-am fost la hatman...

VIDRA

Bine...

RĂZVAN

Acum el n-o mai ascunde ş-o spune la orişicine
C-o să fie cu Moldova un război înfricoşat...
Astăzi la dânsul acasă ne-a chemat pe toţi la sfat,
Ne spuse dintâi că leşii sunt rău cu ţara nemţească,
Ş-având legături cu turcii ar dori să le păzească;
Ne mai spuse c-Aron Vodă, noul domn moldovenesc,
Ţine-mpotriva Turciei cu-mpăratul cel nemţesc;
Ne-a mai spus altele multe, înşirând vro patru oare,
Şi-n sfârşit, drept încheiere, ne-a arătat o scrisoare,
În care craiul îi zice să fie gata pe loc
A trece hotarul ţării cu sabie şi cu foc...

M-ai lăsa tu oare, Vidro, ca brațul meu să izbească
Un piept de român? S-aprinză o colibă românească?

RĂZAŞUL
(intrând zăpăcit)

Vine hatmanul! El însuşi!...
(*Iese.*)

VIDRA

Eu te las a cugeta
Că... lovind pe-un domn netrebnic, vei scăpa chiar țara ta...

(Vidra iese prin o uşă, pe când prin alta intră hatmanul.)

HATMANUL
(*privind în urma Vidrei*)

Este sora dumitale? Acea femeie vitează
Ce te-nsoțeşte-n războaie înfruntând moartea, veghează
Pe câmpul de bătălie, în rând cu ostaşii mei,
Pe cari ades îi întrece?... Minune dintre femei!

RĂZVAN

Este Vidra...

HATMANUL

Astă dată cerul a fost cu dreptate,
Dând o asemenea soră la un asemenea frate...
(*Se aşează, se gândeşte, apoi, după o tăcere.*)
Fiindc-astăzi dimineață ne certasem oarecum,
Tu nu te-aşteptai, sunt sigur, să ne mai vedem acum?...

RĂZVAN

Nu, hatmane. Naşteptată e numai cinstea cea mare
De-a te vedea-n locuința unui om fără-nsemnare...

HATMANUL

În întâlnirea ce-avurăm, pare-mi-se că-mi spuseşi... ?

RĂZVAN

Şi ți-o mai spui înc-o dată că-mi dau viața pentru leşi
Ş-oriunde mă vor trimite, le voi sluji cu credință
Dar nu mă bat cu românii... nu; asta-i peste putință!...

HATMANUL

Polcovnice! Bagă seama că, mai mult ca orişicând,
Eşti dator tocmai acuma să te jertfeşti chiar nevrând.
Ajutorul dumitale, decât altul orişicare,
Ni-i cu totul de nevoie în această-mprejurare.
Dumneata cunoşti Moldova; țara ş-oamenii cunoşti,
Locurile, rânduiala, tot ce trebui pentru oşti...
Războaiele se câştigă nu numai prin vitejie;
Ades mai mult ca prin brațe se face prin dibăcie...

RĂZVAN
(*posomorându-se*)

Am înțeles! Prin urmare, vouă vi-i trebuitor
Un om vândut, o iscoadă, un mişel, un trădător...

HATMANUL

A, polcovnice! Se poate să-mi faci astfel de dojene?
Dumneata eşti leah acuma, căci *patria ubi bene*,
După cum zice latinul, şi nu mai eşti moldovean:
Poți să te bați cu Moldova, făr-a te numi viclean...

RĂZVAN

Hatmane, latinul zice... dar fii bun de-mi tălmăceşte,
În cuibul meu, la Moldova, nu se-nvață latineşte...

HATMANUL

Ţara este unde-i bine...

RĂZVAN

Aşa?... Păcătos latin
Cine iubea deopotrivă pe-un frate şi pe-un străin,
Zicând că ţara-i o turtă, încât să poată stomahul
Leah a mă face pe mine, sau muscal să facă leahul!
Nu, hatmane!... Niciodată!... Fie pâinea cât de rea,
Tot mai dulce mi se pare, când o ştiu din ţara mea!...

HATMANUL
(*sculându-se*)

Vrea să zică, eşti statornic în hotărârea luată
De-a ieşi din sânul nostru?

RĂZVAN

Da. Ş-o mai spui înc-o dată,
Dar mă jur că de nevoie şi cu părere de rău:
Dumneata singur ai face tot aşa la locul meu...

HATMANUL
(*aşezându-se, după o tăcere*)

Pe castelanul Piotrowski îl cunoşti; rudă cu mine,
În războaie totdauna s-a bătut destul de bine,
Fiind dintre cei de frunte şi la luptă şi la sfat.
Nu-i bătrân, nu-i fără stare, este foarte învăţat...
Ei bine! eu, cum s-ar zice, aş putea să pun la cale
Ca nepotul meu Piotrowski să ia sora dumitale...

RĂZVAN
(*sculându-se*)

Pe Vidra? El o iubeşte? Ţi-a spus?

HATMANUL

Nu...

RĂZVAN

El nu ţi-a spus?...

HATMANUL

Piotrowski o să m-asculte: tânărul e prea supus...

RĂZVAN
(*liniştindu-se*)

Bine! O să-ntreb pe Vidra... Vom vedea ce-o să ne zică!...
El nu ţi-a spus c-o iubeşte? Să fi spus... Dar nu-i nemică...

HATMANUL

Ş-aceasta nu-i încă totul. Ca să leg cu ţara mea
Pe viteazul cel mai mare din câţi am putut vedea,
Eu, eu, hatmanul, sunt gata să-ţi dau în căsătorie
Pe fiica mea...

RĂZVAN
(*mişcat*)

Cum? pe fiica-ţi...

HATMANUL

Aşa, polcovnice...

RĂZVAN

Mie?

HATMANUL

Nu mă mir că te uimeşte...

RĂZVAN

Da! Ş-o s-uimească pe toţi!
Hatmane! Eu în Moldova ştii oare ce-am fost?

HATMANUL

Ce?

RĂZVAN

Hoţ!

HATMANUL
(*sculându-se cu mirare*)

Hoţ? O, Doamne!...

RĂZVAN

Hoţ de codru! Să răpească şi s-omoare,
Nu făcea braţul meu alta... Îmi mai dai pe fiica-ţi oare?

HATMANUL

Trecutul nu ne priveşte... Să privim ce este azi:
Eu te văd boier, polcovnic, ostaşul cel mai viteaz;
Când ţara mea-ţi datorează izbânde strălucitoare,
Iar cine caută pete, le găseşte chiar în soare,
Eu îţi dau pe fiica-mi!

RĂZVAN

Însă... gândeşte-te...

HATMANUL
(*aşezându-se*)

M-am gândit.

RĂZVAN
(*după o tăcere*)

Hatmane prealuminate! În *Biblie* ai citit
Că Faraon din Eghipet s-a-nfundat cu păcătoşii
Din voia dumnezeiască în undele Mării Roşii?

HATMANUL

Dar ce-nsemnează-ntrebarea?...

RĂZVAN

Astfel pieri Faraon;
Puţini dintr-ai săi scăpară din acel grozav canon;
Totuşi o altă pedeapsă de la urgia cerească,
O pedeapsă şi mai crudă au trebuit să primească.
Dumnezeu îi osândise, în urma celui potop,
Mii de veacuri să colinde, fără ţintă, fără scop,
Alungaţi din ţară-n ţară, din loc în loc ca o turmă,
Despreţuiţi de noroade ca lucrul cel mai din urmă,
Şi-nvârtindu-se pe drumuri, până la groaznica zi
Când trâmbiţa Judecăţii din cer o vor auzi,
Şi-atunci lumea despletită, ca muierea vinovată,
O să strige: Doamne! Doamne! mai iartă-mă ş-astă dată!

HATMANUL

Polcovnice! Vino-n fire...

RĂZVAN

Acel neam nenorocit,
La Dumnezeu în osândă şi la oameni huiduit,
Sufere cu nepăsare mânia ursitei sale.
Bărbaţii lor nu ştiu alta decât să fure, să-nşale,
Tăvălindu-se-n minciună, în mişelii cufundaţi,
Iar femeile ajută, şi chiar întrec pe bărbaţi,
Vânzând drumaşilor floarea tinereţelor plăpânde,

Ş-apoi sufletul Satanei, când alta nu se mai vinde,
Căci soarta lor e să vânză... nu le pasă ce şi cui!

HATMANUL

Ţigani?

RĂZVAN
(*ştergând sudoarea de pe frunte*)

Tatăl dumitale a fost leah?

HATMANUL

Ce vrei să-mi spui?

RĂZVAN

Însă maica dumitale, se zice c-a fost maghiară?

HATMANUL

Polcovnice! Ce-ntrebare? Unde mergem?

RĂZVAN

Aşadară,
Eşti maghiar?

HATMANUL

Ba leah; dar totuşi prea ciudate mi se par
Aste vorbe fără noimă...

RĂZVAN

Eşti leah! Vai, nu eşti maghiar!...
Neamul se ia după taică! ... După taică! Biata mamă
Deloc nu se socoteşte, deloc nu se bagă-n samă!...

Sărmana maică, ce poartă copilu-n sângele său,
Ca să-i dea suflarea vieţii, duce chinul cel mai greu,
Cu cântecul ei ne-nvaţă, cu laptele-i ne nutreşte;
Când plângem noi, ea, drăguţa, c-un zâmbet ne linişteşte
Şi plânge de bucurie, văzându-ne că zâmbim;
Maica, cea dintâi fiinţă pe care noi o iubim,
Cea dintâi ce ne iubeşte, nu-i nemică!... Totu-i tată!...
O, dreptate omenească! O, dreptate blăstămată!...

HATMANUL
(*cu îngrijire*)

Polcovnice! Tu mă sperii... Eşti bolnav... Eşti rătăcit...

RĂZVAN

Maică-mea a fost română. Tată-meu... Mai în sfârşit,
Eu... eu sunt ţigan!

HATMANUL

O Doamne! Tu ţigan?... Nu-mi place gluma!...

RĂZVAN

Da! ţigan, ţigan!... Ei bine, să te mai vedem acuma!

HATMANUL
(*îşi pune mâna la frunte, se gândeşte, apoi după o tăcere, în cursul căreia Răzvan îl priveşte aţintit*)

Întreaga ţară leşească...

RĂZVAN
(*apucându-l iute de mână*)

Taci, hatmane! Nu uita
Cine-s eu, ş-adu-ţi aminte şi cine eşti dumneata!...
În viaţă numai o dată întâlnii în neagra-mi cale

Una singură ființă cu simțirea dumitale,
Ce din falnica nălțime a nașterii boierești
Privind cu ochii cu care tu, hatmane, mă privești,
Cu mâna-i îmi strânse mâna și-mi vorbi cu omenie.
Acea ființă e Vidra... nu soru-mea, ci soție.

HATMANUL
(*sculându-se și rǎzǎmându-se pe umerii lui Rǎzvan*)

Am făcut, ca leah și hatman, tot ce-n putință mi-a stat,
Și nemic, nemic în lume, din parte-mi n-aș fi cruțat,
Ca să câștig țării mele pe iubitul meu tovarăș...
Dar nu-i chip! Să fim prieteni! Mâna ta!... spuindu-ți iarăși
Că primeam cu bucurie un ginere ca Răzvan!...

VULPOIU
(*intrând iute*)

Polcovnice! De la țară un boier... Un moldovan...

(*Lasă să intre Bașotă și iese. Răzvan face o mișcare de mirare. Bașotă văzând pe hatman, se oprește în ușă.*)

HATMANUL

Boierule din Moldova! Nu te cunosc pân-acuma,
Și totuși, te rog, dă-mi voie ca să-ți spun o vorbă numa...
Norodul vostru se zice c-oareșicând ar fi venit
Și s-ar trage tocma-tocma din Râmul cel preavestit;
Dar cum oare vreți ca lumea să v-asculte, să vă crează,
Când întreagă firea voastră cu totul se depărtează
Din obiceiul acelor oameni ageri și vârtoși,
Pe care voi cu trufie ni-i arătați ca strămoși?
Râmlenii cei din vechime căutau fără-ncetare
Ca să scoață la lumină tot ce-i bun și tot ce-i mare,
Încât la plug și la sapă găseau adesea bărbați
Cu cari se fălește lumea: pe Catoni și Cincinați...
La voi, însă, când o rază
De soare pătrunde-n țară,

Toți se scoală, toți turbează,
Toți voiesc s-o dea afară!...
(*Arată la Răzvan și iese.*)

BAȘOTĂ
(*închinându-se*)

Cer iertare; viu d-a-dreptul de la drum și plin de prav,
Mă cheamă...

RĂZVAN

Știu cum te cheamă, jupâne mare vătav!
Ne cunoaștem foarte bine.

BAȘOTĂ
(*închinându-se*)

Luptându-te cu muscalii,
Umplut-ai Moldova-ntreagă de numele dumitale,
Și slava ce-o câștigaseși nu puțin a mai crescut
Prin vestea că mai în urmă și pe tătari i-ai bătut;
Deci, icoana matalușei, la Cracovia lucrată
Și care, cum ești acuma, întocmai astfel te-arată,
Stăpânul meu Aron Vodă o ține-n palatul său,
Unde cu multă plăcere putut-am s-o văd și eu;
Și cum o văzui, pe dată zis-am: mare, mare, mare!
Nas de șoim! o frunte-naltă! din ochi inima tresare!
Mai în sfârșit, toată fața numai duh și numai foc!...
Căci pe cei aleși de soartă eu unu-i ghicesc pe loc...

RĂZVAN

Nasul meu, ochii și fruntea vor fi fost de tot altminte;
Așadar, nu-i de mirare că nu-ți mai aduci aminte!...
Ș-apoi altceva mai este: eu eram atât de mic,
Încât vătavul cel mare, zărind un sărman pitic,
Nu vrea nici să-l bage-n seamă sau d-aproape să-l privească,

Ş-ar fi putut cu piciorul ca pe-o muscă să-l turtească!
Piticul însă de-atuncea, speriat de-un vis grozav,
N-a uitat şi n-o să-l uite pe-acel puternic vatav...
Dar lăsând acestea toate, spune-mi, cinstite jupâne,
Ce-ntâmplare, ce furtună te-o fi aducând la mine?

BAŞOTĂ
(*închinându-se*)

Măria sa Aron Vodă, din voia lui Dumnezeu
Moşteanul ţării Moldovei, domnul şi stăpânul meu –
Ba şi naş, căci mai deunăzi, din părinteasca sa milă,
Mi-a făcut nespusa cinste de-a-mi boteza o copilă, –
Mă trimite cu solie la polcovnicul Răzvan,
Ca să-i spui că-l cheamă ţara, dându-i un loc în Divan...

RĂZVAN

În Divan?...

BAŞOTĂ
(*închinându-se*)

Suntem în luptă cu puterile păgâne,
Şi după câte se spune, o să mai vedem ca mâine
Că şi leahul trece Nistrul turcului în ajutor.
Un război atât de straşnic nu-i tocmai lucru uşor!
Deşi nemţii şi muntenii sunt legaţi cu noi frăţeşte,
Deşi oşti avem destule, deşi hrana nu lipseşte,
Totuşi este trebuinţă şi de-un hatman ispitit:
Stăpânul meu, Aron Vodă, la dumneata s-a gândit...

RĂZVAN
(*iute*)

Cum ai spus? Ce zici? Eu hatman? Mai spune dar înc-o dată!...
Hatman?... Hatman în Moldova?... Ce-ntâmplare naşteptată!...

BAŞOTĂ
(*închinându-se*)

Sărut mâna. Merg la gazdă şi stau gata orişicând
La porunca dumitale... Cred c-o să plecăm curând?...
(Iese cu multă umilinţă, pe când Vidra se arată în altă uşă, oprindu-se fără a fi văzută de Răzvan.)

RĂZVAN
(*după o tăcere*)

Acest om fără dreptate de nu m-arunca-n robie,
Eu n-aş fi cătat lumină la codru şi-n haiducie;
De nu mă ducea norocul în umbra negrei păduri,
Pe minunata mea Vidră n-aş fi-ntâlnit-o aiuri;
De nu iubeam o femeie cu o inimă semeaţă,
N-aş fi găsit în războaie un nume ş-o nouă viaţă!...
Acest om, fără s-o ştie, m-a rădicat până-aci:
O Doamne! căile tale cine le poate ghici!
Tu, ce pe duşmanii noştri ades ni-i faci o unealtă,
Prin care ne-mpingi cu-ncetul la ţinta cea mai înaltă!

VIDRA
(*apropiindu-se*)

Jupâne! Jupâne hatman!

RĂZVAN
(*strângându-i mâna*)

Tu o ştii?...

VIDRA

Ţi-a mai rămas
Să faci pe calea măririi un singur, un singur pas!

RĂZVAN

Un pas?...

VIDRA

Ca s-apuci cu falǎ scaunul lui Ştefan cel Mare
Şi patruzeci mii de oaste să te-aştepte-n ascultare,
Bucuroşi a-nfige lancea în ce parte-i va-ndrepta
Un deget al mâinii tale, o vorbă din gura ta!

RĂZVAN
(*turburat*)

Scaunul lui Ştefan cel Mare?

VIDRA

Ştefan cel Mare, iubite!

RĂZVAN
(*punând mâna pe braţul cel legat*)

Ştii tu oare că tătarii poartă săgeţi otrăvite?...
Astă rană...

VIDRA
(*zâmbind*)

Astă rană?... Ei bine?... Ce-i?... Să vedem?
Te temi de moarte, Răzvane?... De când asta?...

RĂZVAN

Da, mă tem!...
Nu mă temeam mai-nainte, până ce cu desfătare
Nu gustai, Vidro iubită, din fagurul de-a fi mare!

VIDRA

Aşa-i, Răzvane, că-i dulce?...

RĂZVAN

O, nepoata lui Moţoc!
Sufletul meu fără tine n-ar fi cunoscut deloc
Astă simţire ciudată, ce-l îndeamnă să dorească
Jos la picioarele sale toată lumea să privească!...

VIDRA

Şi numai tu ca un munte ce primeşte cel dintâi
Mândrul soare, pe când noaptea stă culcată peste văi!...

RĂZVAN

O da! Voiesc a fi mare, precum Sbierea cu grămadă
Voieşte movile de-aur numai la dânsul în ladă!

(*Sbierea scoate capul prin uşa din fund.*)

Însă rana! Braţu-mi arde... O săgeată cu venin!

SBIEREA
(*înaintând*)

Vindeţi? Dacă daţi mai ieftin, eu plătesc acum peşin.

CÂNTUL V

MĂRIREA

„Aşa s-a plătit şi lui Răzvan răul ce-l făcuse şi el lui Aron Vodă..."
MIRON COSTIN, cap. II

FEŢELE

RĂZVAN, hatman moldovenesc	TĂNASE	căpitani
VIDRA	RĂZAŞUL	căpitani
BAŞOTĂ	VULPOIU	căpitani
SBIEREA	ŞOLTUZUL	

UN COPIL, MAI MULŢI CĂPITANI
ŞI TÂRGOVEŢI

Palatul lui Răzvan în Iaşi.

(Răzaşul şade gânditor, fluierând o doină, cu capul plecat pe mână. Afară se aud din depărtare împuşcături de tun.)

VULPOIU
(*intrând*)

Bună ziua, căpitane!

RĂZAŞUL

Ziua rea, nu ziua bună:
Unde vezi tu bunătate, când tot fulgeră şi tună?
Măi Vulpoiule, nu-i bine...

VULPOIU

Te prea poftesc mai întâi
Să te-nveţi a nu-mi mai zice nici „Vulpoiule", nici „măi"!
Sunt căpitan ca şi tine, şi nu-s căpitan degeaba:
Te rog dar să-mi zici de-acuma: „căpitane..."

RĂZAŞUL

Mare treabă!
Nu cumva să-ţi zic „jupâne" sau „boierule"? Ce spui!
Mai aşteaptă! Deocamdată, puneţi, dragă, pofta-n cui!...
Leahul ne trimite-ntruna ghiulele peste ghiulele,
Noi stăm închişi în cetate ca dobitocul în piele,
Merinda se-mpuţinează, iarbă de puşcă mă tem
Că peste două-trei zile de leac n-o să mai avem,
Şi tu te gândeşti acuma, moară stricată! dihane!
A da lege şi poruncă ca eu să-ţi zic: „căpitane"?...

VULPOIU

Te sperie leahul?... Asta-i?... Apoi pe pace să fii.
Noi ne-am înfrăţit cu dânşii.

RĂZAŞUL

Dar tu de unde o ştii?...

VULPOIU

Drace! Vulpoiu ce nu ştie? Ascultă, să-ţi spui pe faţă,
Măria sa Aron Vodă trimis-au azi-dimineaţă,
Chiar pe Başotă vătavul drept la hatmanul leşesc...

RĂZAŞUL

Şi crezi tu?...

VULPOIU

Cu bună samă! Nicidecum nu mă-ndoiesc!...
Leşii sunt gata la pace...Vrei dovezi? Ei bine, iată!...
Dintâi cetatea Sucevei nu s-a luat niciodată
Şi, prin urmare, nici astăzi nu se ia aşa uşor;
Apoi Başotă vătavul e un faimos vorbitor,
Şi deci, îndrugând la fleacuri, pe leşi o să-i ameţească,
Că-i ştiut ce fel de poamă-i înţelepciunea leşească;
În sfârşit, duşmanul vede că nu-i glumă cu Răzvan,
Cunoscându-l din aproape că-i suflet de hoţoman!...
Aşadar, la dracu lupta, ducă-se naibei vrăjmaşul,
Târgu-i rupt, pacea-i făcută, n-ar strica nici adălmaşul;
Cârşmăreasa nu-i departe: o măsură doi şalăi
Cotnar din via domnească...

RĂZAŞUL

Măi Vulpoiule...

VULPOIU

Iar „măi"?
Nu poţi să zici: „căpitane"?... Zău c-o s-ajungă la ceartă!...

RĂZAŞUL

Bre, n-am văzut pân-acuma o făptură mai deşartă,
Trăsni-te-ar căpitănia, căpitane mare fleac!
Sunt sute de semne rele, iar bune nu-s nici de leac.
Hatmanul nostru, de pildă, când intră, când vrea să iasă...
Mereu se tot poticneşte, intrând şi ieşind din casă...

VULPOIU

Dec! Astea sunt semne bune!

RĂZAŞUL

Semne bune?

VULPOIU

Negreşit!
Este rău când omul cade, iar nu când s-a poticnit....

RĂZAŞUL

Vezi că ş-altceva mai este...

VULPOIU

Orişicâte mi s-ar spune,
Tălmăcind cum se cuvine, toate semnele sunt bune!

TĂNASE
(*intrând*)

O veste, copii!... O veste!

VULPOIU

Căpitani, iar nu copii!
Te rog, căpitan Tănase, ca şi dumneata s-o ştii...
Am ajuns şi eu o dată să fiu un obraz în lume,
Şi tocmai acuma nimeni nu vrea să-mi zică pe nume!

RĂZAŞUL

Ce veste?

TĂNASE

O veste mare. Vătav Başotă-n sfârşit
Împăcă treaba cu leşii, şi domnul a iscălit...
Avem pace chiar la vreme: ne lipseau hrana şi pravul
Nu era chip a mai merge...

VULPOIU

Isteț mai e vătavul!

RĂZAŞUL

Cu leşii? Asta-i nemică!... mai este Turc şi Tătar...

VULPOIU

Haida-de! Ei sunt departe... Grijă le porți în zadar...

TĂNASE

Ba nu-i vorbă că-s departe, dar leşii se-ndatorează
A ne tocmi şi cu dânşii...

RĂZAŞUL

Cine-i nebun ca să-i crează!

(*Afară se aud strigăte: „Să trăiască Aron Vodă“*)

VULPOIU

Aron Vodă să trăiască... Auziți, ce chiu? ce zvon?
Mult mai iubeşte norodul pe Măria sa Aron!

TĂNASE

Adică, orice s-ar zice, e un vodă cumsecade;
Pe sărăcimea o cruță, pe cei cu căftan îi rade,
Iar nu lasă pe ciocoiul, fără fund şi fără dop,
Să despoaie toată țara, cum făcea Petrea cel Şchiop!...
Însă nu-i lucru temeinic a norodului strigare.
Sunt bătrân. Văzui cam multe... Strigau alții şi mai tare:
„Să trăiască Lăpuşneanul“, şi-i vicleniră urât;
„Despot Vodă să trăiască“, ş-apoi mi l-au omorât;
„Să trăiască Ştefan Tomşa“, şi-l goniră ca pe-un câne;

„Ioan Vodă să trăiască“, şi-l dete-n gheare păgâne...
Într-o clipă Lăpuşneanul, Tomşa, Despot şi Ion
Fură sus şi jos dodată... Vai şi de vodă Aron!
Una crede ş-alta spune, iar face din zăpăcire
Necrezute şi nespuse: aşa-i românul din fire.

RĂZAŞUL

Bine-ar fi s-avem odihnă! După ce de la Divan
Mi-am câştigat judecata, mulțumită lui Răzvan,
Cum aş mai zbura, bădiță, să-mi mai văz de răzăşie!...

VULPOIU

Nu-ți este greu, căpitane, ca să spui o nerozie?
Eu unul, din ziulica de când m-am căpitănit,
Uitat-am nu răzăşia, ci chiar codrul înverzit!...
Ş-aice-s ca şi-n pădure, având puterea de-a face,
Fără frică de pedeapsă, tot ce vreau şi tot ce-mi place.
Neghiobii, ce nu m-ascultă, stau la pândă de-i ochesc,
Apoi mi-i iau la bătaie, mi-i închid şi mi-i globesc...
Suntem oameni, căpitane, pentru cari totul e lesne,
Căci lumea cea mai măruntă nu ne-ajunge nici la glezne.
Venit-au apa la moară! Vom măcina cât putem:
Să ne folosim de timpuri când alții de noi se tem!...
Ce să te mai plângi atâta pentru-un pai de răzăşie,
Când acuma țara-ntreagă e pentru noi o moşie!...

RĂZVAN
(*intră foarte tulburat*)

Bine că sunteți aice!... Unde-i Vidra?... Ascultați!...
Mergeți!... Pe toți căpitanii pe dată să mi-i chemați!...
Eu v-am fost ca ş-un părinte!... Adunați-i mai în pripă!...
Timpul zboară!... Mai degrabă!... Într-o clipă! într-o clipă!...

(*Iese prin uşa din stânga.*)

VULPOIU

Ha, ha! Înţeles-aţi oare vrun singur cuvânt măcar?
Mă tem că hatmanul nostru e cu trei roate la car...

RĂZAŞUL

Ce-ţi spuneam eu dineoară? Tot la vorba ceea vine:
Poticneala-i mare lucru... Măi Vulpoiule, nu-i bine!...

VULPOIU
(*furios*)

Măi? Iar măi?...

TĂNASE

Noi pierdem vremea, tot la fleacuri înşirând!...
Haidem! Pe toţi căpitanii să-i adunăm mai curând,
Hatmanul ştie ce face. El învaţă, el răspunde.
Este datoria noastră ca să-l ajutăm oriunde...
Eu ştiu că-n ţara Moldovei unul e Răzvan, mă jur!
Păcat că-i ţigan... La dracu!... Ăsta-i singuru-i cusur!

(Ies toţi prin uşa din fund, pe când pe cea din stânga intră Răzvan şi Vidra.)

RĂZVAN

Da! S-au împăcat cu leşii...

VIDRA

Şi cu păgânii?...

RĂZVAN

Fireşte!

VIDRA

Trebuia tu să-i dai sfaturi...

RĂZVAN

De la mine nu primeşte...
Atâta-i mai rău! Iubito, cată drept în ochii mei!
Drept!... Aşa!... Spune-mi acuma, nu citeşti nimic în ei?

VIDRA
(*cu nedumerire*)

Sunt tulburi...

RĂZVAN

Tulburi?... Atâta?... Foarte bine! Vrea să zică
Nici Aron Vodă în ochii-mi n-a putut ceti nemică!...
Ochii mi-au fost cu credinţă...
(Strângând pumnii şi cu un glas înecat.)
Vidro! Vidro!... Eu voiesc
Negreşit una din două: sau moarte, ori să domnesc!

VIDRA

Asta-i şi dorinţa Vidrei... Însă trebui amânată...
Nu-i timp...

RĂZVAN

Astăzi, astăzi, astăzi; sau astăzi, ori niciodată!
Aron se-mpacă cu leşii, şi cu ajutorul lor
Se-ntăreşte la domnie, pe când eu sughiţ şi mor!
Aron se-mpacă cu leşii, şi sabia-mi nu mai poate
Prin duşmani să mă slăvească, iar slava duce la toate!
Aron se-mpacă cu leşii... Fără nume, fără tron,
Ce fac eu? Răspunde-mi, Vidro!... Aşadară, jos Aron!...

VIDRA

Nu te grăbi, mă-ngrijeşte o presimţire ciudată,
Şi presimţirea femeii nu se-nşeală niciodată.

RĂZVAN

Vorbe seci!

VIDRA

O nu, Răzvane! Chiar astăzi eu am visat
O vedenie grozavă, un lucru înfricoşat...
Maica ta-n haine cernite din mormânt păşea spre mine,
Ochii-i se-necau în lăcrimi, pieptu-i gemea de suspine,
Şi durerea-i plămădită cu mânia la un loc,
Îmi striga din gura-i moartă: Piei, nepoata lui Moţoc!...

RĂZVAN

Vise! O nimica toată! Luptătorul, care-n viaţă
Întâlneşte la tot pasul însăşi moartea faţă-n faţă,
Încât i se par acuma dopotrivă morţi şi vii,
Nu-l tulbură o nălucă ce sperie pe copii!...
Ş-apoi unde-i acea Vidră, care-mi tot spunea odată
De-a nu fi ca mici păraie, ci ca Dunărea cea lată?
Unde-i acea Vidră, care zi şi noapte mă-nvăţa
Că pân' şi iubirea ţării e pofta de-a se-nălţa?
Unde-i acea mare Vidră, ale căreia cuvinte,
Ca o sămânţă măruntă, îmi cădeau adânc în minte,
Şi din tainicele brazde ale sufletului meu,
Prinzând rădăcini cu-ncetul, dezvălindu-se mereu
Ieşir-acuma deodată, pline de suc şi de viaţă,
Râzând de viscoli, ca bradul încins cu sute de braţă?
Unde-i Vidra?... Denainte-mi stă un chip tremurător,
Ce de spaimă crede-n umbre şi plânge de spaima lor...
Aşa? Tu, ce-ai fost în stare, cu-mbrânciri necontenite
Pân' la margea măririi să m-aduci pe nesimţite,
Tocmai astăzi, când ajungem la doritul nostru mal,
Te-ngrozeşte faţa mării ce ridică val pe val?...
Află dară că degeaba unda muge, vântul geme;
Răzvan, împins pân-aice, de furtuni nu se mai teme,
Şi călcând cu desperare peste undă, peste vânt,
Va şti să meargă-nainte: sau la tron, ori la mormânt!...

(Intră Răzaşul, Vulpoiu, Tănase şi mai mulţi căpitani.)

VIDRA

Mă duc să mă-nchin, Răzvane... Numai în zile de goană
Omul uită necredinţa şi-nţelege o icoană!...
(Iese.)

CĂPITANII

Să trăieşti!

RĂZVAN

Nu-i timp de vorbe!... Pe când viteazul Mihai
Scaldă Ţara Muntenească, de la Giurgiu pân' la plai,
În sângele de năpârcă al urdiilor păgâne;
Pe când Jigmond Ungureanul, la hotarele române,
Păscut cu noi împreună de şarpele veninos,
Îşi pune pieptul în luptă pentru crucea lui Hristos;
Pe când Neamţul, Francul, Papa, ţările creştine toate
S-au unit ca să doboare spurcate păgânătate,
Numai leşii cei zburdalnici sunt cu Turcul înţeleşi,
Iar Domnul Aron al vostru s-a tocmit argat la leşi!
Sunteţi români, şi românii n-au suferit niciodată
Pe fruntea domnilor ţării măcar o singură pată!
Un vodă-i un fel de doftor, şi norodul, fraţii mei,
Nu-i dator să fie jertfa doftorilor celor răi!...
Mulţi domni avuse Moldova; cei buni au domnit o viaţă,
Ceilalţi au purtat cununa o singură dimineaţă;
Căci făcându-se lumină şi soarele fiind sus,
Poporul de jos pe-aceia pe cari poporul i-a pus!...
Un vodă, ca orişicine, îşi ia plata după faptă...
M-aţi înţeles? Vremea trece...

CĂPITANII

Jos Aron!...

RĂZVAN
(*arătând uşa*)

Ţara v-aşteaptă!

(*Căpitanii ies, afară de Vulpoiu şi de Tănase.*)

VULPOIU

Să-l ucidem?

RĂZVAN

Nu, lăsaţi-l!... Domnii când nu mai domnesc
S-asemănă cu strigoii: ei umblă, dar nu trăiesc...

VULPOIU

Bine!...

RĂZVAN

După ce-l veţi prinde, să daţi semne din pistoale!

VULPOIU

Înţeleg!... Ş-apoi să facem ca norodul să se scoale
Ş-adunându-se cu gloată, mic şi mare pe maidan,
Să zbiere dobitoceşte: trăiască vodă Răzvan!...

RĂZVAN

Pe Başotă...

VULPOIU

Ştiu! Cu dânsul voi avea chiar eu a face:
De mult îl pândesc de-aproape, că nici de frică nu-mi place!...
(*Iese.*)

TĂNASE

O să plec şi eu îndată, numai o vorbă să-ţi spui...
Faci rău!...

RĂZVAN

De ce?

TĂNASE

Apoi bine, nu se cade orişicui
A şedea pe scaunul ţării...

RĂZVAN

Ce-nsemnează?...

TĂNASE

Proasta minte
Ar vrea să-ndulcească vorba şi nu găseşte cuvinte...
Dă-mi voie să-ţi spui pe faţă...

RĂZVAN

Spune verde, moş Tănas!

TĂNASE

Despot fu grec, Ioan Vodă fu armean şi Iancu sas...
Dar orişicum pân-acilea, din mila dumnezeiască,
Noi n-am avut nici un vodă... ştii! Ţara o să cârtească.
Ce să-i faci!... Mai bine hatman. Să nu fi fost tată-tău...!

RĂZVAN
(*încruntat*)

Cum?...

TĂNASE

Apoi dė! Bătrâneţe!... Să ne ierte Dumnezeu!...
(*Iese.*)

RĂZVAN
(*Se aşează cu capul plecat pe mâini, apoi se scoală, face în tăcere câţiva paşi prin odaie, se opreşte pe loc.*)

Nu-i greu încă patru zile de-a ne mai lupta-n cetate
Pân'ce tabăra lui Jigmond va lovi pe leşi la spate...
Docamdată, pân-atunce, nu ne temem de păgâni:
Ramazanul lor mai ţine tocmai două săptămâni...
M-am gândit bine la toate... Câte griji şi câte trude
Numai ca s-apuci domnia!...
(*Cu tulburare.*)
Dar pistolul nu s-aude!...
(*Ascultând.*)
Nu!... Tot nu!...
(*Îşi freacă fruntea, se aşează iarăşi pe divan şi pleacă capul pe mâini.*)

VIDRA
(*intrând încet*)

Acum, iubite, nu-i timp a mai cugeta!
Steaua lui Răzvan e mare: încrede-te-n steaua ta!...
Fii bărbat în orice soartă: şi-n cădere, şi-n izbândă,
Privind cu sângele rece la răsplată sau osândă!

RĂZVAN
(*sculându-se*)

Tu n-ai auzit pistolul?

VIDRA

De nu vei avea noroc,
Blăstemul o să izbească pe nepoata lui Moţoc,

Care din cupa măririi s-a străduit să te-mbete.
Şi nici ea nu-i vinovată! Nu!... Sunt neamuri cu pecete,
În cari Dumnezeu sădeşte vrun bine sau vrun păcat,
Ş-apoi toţi d-acelaşi sânge îl moştenesc nencetat!
Neamul lui Moţoc nu poate s-aibă altă cugetare,
Decât numai-numai-numai văpaia s-ajungă mare!...

RĂZVAN

Tu n-ai auzit pistolul?... Pistol!... Nu l-ai auzit?
Spune!
(*Cu furie.*)
Ureche! Ureche!...
(*Afară se aude o împuşcătură.*)
A! De-acuma s-a sfârşit!
Sunt domn! Trăiască domnia!...
(*Cu amărăciune.*)
Cât de lesne, cât de iute
Se răstoarnă domnii ţării, cel mult în zece minute!
(*Către Vidra.*)
Dar tu nu mai spui nemica? Mai dinioară mi-ai zis
Nu ştiu ce... ba mi se parte... de!... îmi povesteai un vis...
Mai spune-mi-l înc-o dată...

VIDRA
(*îngenunchind*)

Îţi mulţumesc, Doamne Sfinte,
C-ai auzit cu-ndurare o rugăciune fierbinte!...
(*Se scoală.*)
Crezut-ai, oare, Răzvane, că se poate speria
De nişte deşerte vise chiar o inimă c-a mea?
Gândit-a oare, iubite, c-o nălucă muierească
Ar putea glasul măririi în pieptu-mi să-l năbuşească?...
Vântuleţul, ce-adiază pintre viţe din lăstar,
Rămâne fără putere în faţa unui stejar,
Pe care numai furtuna îl zguduie şi-l sfărâmă...

RĂZVAN

Furtună?

VIDRA

Cea mai cumplită!

RĂZVAN

Ești doamnă, Vidro...

VIDRA

Sunt mamă!...
Aici copilul se mișcă... Simțindu-l în sânul meu,
Uit toate și văd acuma, văd că-s femeie și eu!...

(Afară se aud strigăte: „Să trăiască Răzvan Vodă".)

RĂZVAN

Acultă, iubito Vidră! Ascultă, scumpo soție!...
Sângele nostru din leagăn va moșteni o domnie!...

(Intră Șoltuzul și mai mulți târgoveți.)

ȘOLTUZUL

(închinând lui Răzvan pe o tablă de argint struguri și spice de grâu)

După datina străbună, rămasă de la mai mari,
Eu, șoltuzul ot-Suceava cu cei doisprezeci pârgari,
Aleși ca să fim în fruntea târgoveților d-aice,
Dorim Măriilor voastre ani mulți și viață ferice,
Încât să-ncingeți Moldova, asemenea unui brâu,
Numai cu livezi de struguri, numai cu câmpii de grâu;
Căci norodul, dând domnia, se mulțumește cu poame,
Ca să nu piară de sete și să nu moară de foame...

RĂZVAN

Primesc din mâinile voastre prinosul de bun ogur,
Ș-a fi părintele țării făgăduiesc și mă jur:
Nu voi uita niciodată, c-a românului tărie
Este plugul și cântarul mai presus de boierie...

ȘOLTUZUL

Tot după vechi obiceie, păstrate din veac în veac,
Ales-am din sânul nostru băiatul cel mai sărac,
Pentru ca Măriei tale din gura-i copilărească
Să dea, fără să se teamă, o povață bătrânească...
Copile, sărută poala îmbrăcămintei domnești,
Și cum vei putea mai bine orația s-o citești!

BĂIATUL
(după ce sărută mâna ce-i întinde Răzvan)

Măria ta!
Nu te supăra,
Ci fii bun a ne-asculta!
Îți vom spune cam multe
Și mărunte,
Dar tot lucruri plăcute,
Să fie drag orișicui să ne-asculte!
O sută de ani să domnești,
Pe dușmani să-i biruiești,
Pe vrăjmași să-i pedepsești
Pe turci
Să-i pui în furci,
Pe tătari
Să-i pui în pari,
Pe leși și pe cazaci
Să-i dai la draci,
Alta să nu le faci;
Pe unguri și pe nemți
Tot acolo să-i trimeți:
Ș-așa mai departe,
Ca toți să-și aibă parte,

Ş-aşa înainte
Ca toţi să-nveţe minte,
Ş-aşa rânduri-rânduri
Ca toţi să se puie pe gânduri!...
Dar cu moldovenii tăi,
Măcar de-o fi şi răi,
Măria ta să fii bun cu ei;
Şi de-i vedea unii şi desculţi,
Măria ta tot să-i asculţi;
Căci norodul e cam năzdrăvan:
Face multe pozne într-un an;
Şi ţara-i cam nebună:
Face multe pozne şi-ntr-o lună;
Ba la-ndemână
Şi-ntr-o săptămână;
Iar de nu te-i păzi,
Chiar într-o zi
Multe-i auzi!

RĂZVAN
(*dându-i o pungă*)

Destul! Să trăieşti, băiete!...

(*Intră Răzaşul, Tănase şi mai mulţi căpitani.*)

RĂZAŞUL

Măria ta! Sănătate!
Isprăvit-am toată treaba fără multă greutate;
P-Aron Vodă la răcoare în spătărie l-am pus;
Boierii, Mitropolitul, pe toţi la palat i-am dus;
Mai în sfârşit, lucru-i gata!

RĂZVAN

Unde-i Başotă?

RĂZAŞUL

El are
Pe Vulpoiu cu toată ceata de vânători în spinare.

RĂZVAN

Bine, dragii mei tovarăşi!... Stăpânirea-mi în curând
La toţi şi la fiecare va da răsplată pe rând...

SBIEREA
(*intrând iute, speriat, pierzând răsuflul, cu o lădiţă în mână*)

Jupâne!... Mărite doamne!... Scapă-mă! Norodul pradă!
Sinete, zapise, ţara, lumea-i în această ladă!...

RĂZVAN

Linişteşte-te, jupâne, Averea-ţi chiar pe maidan
O poţi lăsa fără grijă în zilele lui Răzvan...

SBIEREA
(*răsuflând mai uşor şi făcând semnul crucii*)

În ladă tot e mai sigur!... Părăluţa cere pază:
Mai bine s-o ţii sub cheie, ca nimine să n-o vază...

VIDRA

Doamne, soţule, stăpâne! Nu mă mai pot opri!...
Într-un glas cu ţara-ntreagă, viu a-ţi ura ş-a-ţi dori
O domnie fericită... Ba înc-aş mai vrea ca mâine
Tu să legi într-o cunună toate ţările române,
Încât de la Marea Neagră pân' la falnicul Carpat
Să nu domneşti ca un vodă, ci ca Răzvan Împărat!

CĂPITANII

Da, da, da! Împărăţie!...

TĂNASE
(*trist*)

Ar fi bine docamdată
Să rămânem cu Moldova!

SBIEREA

Ce om fără judecată!
Dar Moldova-i sărăcită! Nu-i chip altfel s-o cârpeşti
Decât unind laolaltă mai multe ţări româneşti...
Două şi două fac patru: cea mai dreaptă socoteală...

RĂZAŞUL

Vulpoiu avuse dreptate... Nu mai cred în poticneală!...
Toate semnele sunt bune!... Măria ta, la palat
Ne-aşteaptă mitropolitul cu toţi boierii din sfat...

RĂZVAN

Să mergem! Voiesc acuma din gura Domniei mele
Ţara s-audă nădejdea d-a scăpa din zile grele.

SBIEREA
(*cu umilinţă*)

Stăpâne preamilostive, unde-i merge, merg şi eu:
Lada mea e-n siguranţă numai lângă domnul meu...

(*Toţi se pregătesc a ieşi.*)

VULPOIU
(*intrând cu spaimă*)

Pierduţi!...

TOŢI

Ce veste?

VULPOIU

Vătavul...

TOŢI

Ce-i?

VULPOIU

Başotă

TOŢI

Zi!

VULPOIU

Trădare!
Scăpă din mâinile mele, deschise poarta cea mare,
Leşii au umplut cetatea!...

(*Sbierea cade mort, fulgerat de apoplexie.*)

RĂZAŞUL
(*clătitând din cap*)

Poticneala!...

TĂNASE

Eu ştiam
Că nu se cădea s-apuce scaunul ţării orice neam.

VIDRA
(*luând pe Răzvan de mână*)

Iubite! Nu sta pe gânduri... Când soarta te prigoneşte,
Fii mândru chiar în cădere!...

CĂPITANII

Măria ta! Poruncește!...

VIDRA

Și ce s-așteptați voi oare de la viteazul Răzvan,
Decât paloșul în mână, și-nainte la dușman?

RĂZVAN
(scoțând sabia)

Să trăiască neagra moarte! Ne cunoaștem foarte bine!...
Cine vrea s-o strângă-n brațe, iată calea! După mine!...
Moartea-i mireasă,
Mormântu-i casă,
Viermii sunt nași,
Hai la vrăjmași!...

(Iese urmat de căpitani.)

VIDRA

Moarte!... Moarte!... Dar se poate? Moară oamenii cei mici,
Precum călcâiul turtește moșoroiul de furnici;
Omul, însă, care lumea pe palmă-i ar vrea s-o poarte,
Zodia-i, scrisă pe frunte, respinge pizmașa moarte!...
(Se gândește.)
Dumnezeule puternic! De ce mai faci uriași,
Dacă-n rând cu toți piticii pradă morții vrei să-i lași?...
Cum? Cereasca ta dreptate se pogoară pân' la fiară;
Vulturul trăiește veacuri, iar musca de-abia o vară,
Și numai omul cel mare, stăpâne, Tu-l osândești
Ca să moară dopotrivă cu muștele omenești!...
(Se cutremură.)
O, nu, nu! Răzvan nu moare!... Orice pai în astă lume
Trebui s-aibă vro ursită, o țintă, vrun scop anume,
La care-i dator să meargă, de vântul sorții împins,
Și cade numai atunci când este semnul atins!...

Calea lui Răzvan e lungă și de-abia se deasfășoară:
Pân' la capăt e dreptate... Răzvan nu poate să moară!
Nici chiar Dumnezeu el însuși nu schimbă ceea ce-i scris!...
(Iute.)
În genunchi, Vidro!...
(Îngenunchează și ridică ochii în sus.)
Iertare!...
(Cu spaimă, punând mâna la ochi.)
Visul meu!... Grozavul vis!...
(Sculându-se cu tărie.)
Și de ce eu stau aice, când Răzvan înfruntă focul?...
Dați-mi armă! Lângă dânsul, în primejdie mi-e locul...
(Se repede la armătura de pe părete și se oprește.)
Dar copilul meu, o Doamne!
(Se cutremură.)
Ce-aud?

(Din spațiu răsună o voce ca un ecou: „Dar copilul meu?" Vidra cu groază își întoarce fața spre ușă, ca și când ar vedea pe cineva acolo.)

Muma lui Răzvan!... Mă-ntreabă... Și ce-i pot răspunde eu?
(Făcând semnul crucii.)

Piei, nălucă, piei! Sunt mamă!
(Face un pas îndărăt.)
Nu te-apropia!

(Răsună iarăși ecou: „Sunt mamă!..." Vidra, zdrobită de emoție, se aruncă pe divan.)

Ea vrea dinte pentru dinte! Muma mumei cere samă!...
(Face o sforțare și se scoală cu energie.)
Oare nu mai sunt eu Vidra?
(Abătută.)
E cumplit al mumei dor!...

(Pe prag apare Răzvan, greu rănit, ținut de Vulpoiu și de Răzaș. Vidra se repede înainte-i.)

A! Scăpat! Ce fericire! Tu!

RĂZVAN
(cu un glas slab, pe când Vulpoiu și Răzașul îl pun pe divan)

Am biruit și mor!...
(Arătând la cadavrul lui Sbierea.)
Nu-mi ziceai tu oare, Vidro, să fiu întocmai ca Sbierea?
Eu cu cinstea și mărirea, el cu prada și averea!
(Vidra îngenunchează și-și ascunde fața în mâini.)
Dar ce-i mai trebui acuma mii de galbeni în grămezi?
Ce-mi folosește domnia! Pe-amândoi aci ne vezi
Praf, pulbere și cenușă!... Nebuni, ce din lăcomie,
El pentr-o biată lescae, eu pentr-un ceas de mândrie,
Necruțând nemica-n lume, neștiind nemica sfânt,
Uitam că viața-i o punte dintre leagăn și mormânt!...
(Cu durere.)
Mi se-ntunecă vederea, dar văd ceva de departe...
O jumătate din mine de cealaltă se desparte...
Ah, veniți, veniți cu toții!...Unde-i bătrânul Tănas?

RĂZAȘUL

Apărându-te pe tine, mort în luptă a rămas!

(Vulpoiu plânge.)

RĂZVAN
(în agonie)

Țigan!... Țigan!... Apă!... Apă!...

(Cade mort peste Sbierea.)

RĂZAȘUL

Decât o așa domnie,
Mii de tunete, mai bine-i un petec de răzășie!
Zmeul zmeilor să-ncapă într-o șchioapă de mormânt!...

VULPOIU
(cu spaimă)

Nu vezi că-i moartă și Vidra? N-a zis un singur cuvânt,
Nici o vorbă, nici un țipet, privind pe Răzvan că moare!...

VIDRA
(sculându-se liniștită)

Voi puteți vorbi ș-a plânge!...

VULPOIU

Doamnă!

VIDRA

Pe voi nu vă doare!...

RĂZAȘUL
(cu furie)

Dar tu l-ai ucis, ciocoaică! Tu la moarte l-aduseși!
O să mi-o plătești acuma, tune-fulgere!...
(Scoate cuțitul și voiește s-o lovească.)

VIDRA
(cu sânge rece arătând la ușă)

Să ieși!

(Răzașul lasă mâna în jos și pleacă capul.)